

АНАЛІЗ

загального економічного профілю

Хмельницької області

Зміст

I. Загальна характеристика Хмельницької області	3
1.1. Територіальне розташування	3
1.2. Населення	3
II. Економічний профіль Хмельницької області	5
2.1. Валовий регіональний продукт	5
2.2. Структура економіки Хмельниччини	7
2.3. Розвиток малого і середнього підприємництва	30
III. Наука та інновації	34
3.1. Кількість закладів вищої освіти та напрями їх підготовки, кількість студентів	34
3.2. Наукові дослідження. Інноваційно активні підприємства	38
3.3. Патентна діяльність в регіоні	39
IV. Інноваційна інфраструктура Хмельницької області	41
4.1. Наукові парки	41
4.2. Індустріальні парки	41
4.3. Цифрові інноваційні хаби	42
4.4. Інші важливі об'єкти інноваційної інфраструктури в регіоні	42
V. Конкурентні переваги та бар'єри розвитку ключових секторів економіки	44
VI. Міжнародна співпраця	48
6.1. Зовнішньоторговельні операції	48
6.2. Міжнародна колаборація	50
VII. Подвійний перехід Хмельниччини	52
7.1. Наявні практики цифровізації	52
7.2. Наявні практики “зеленого переходу”	53
7.3. Потреби у подальшій цифровізації та “зеленому переході”	54
VIII. Аналіз кластерного потенціалу Хмельницької області	57
ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	59

I. Загальна характеристика Хмельницької області

1.1. Територіальне розташування

За площею (20,6 тис. кв. км або 3,4% від площі країни) Хмельницька область належить до невеликих областей України і посідає 19 місце. Протяжність з півночі на південь 256,2 км, зі сходу на захід – 192,5 км. Область розподілена на 3 адміністративні райони та 60 територіальних громад (у тому числі: міських – 13, селищних – 22, сільських – 25).

Рисунок 1.1. - Мапа адміністративно-територіального устрою Хмельницької області

- У складі області - 1451 населений пункт, в тому числі:
- міських населених пунктів – 13,
- селищ – 24
- сільських населених пунктів – 1414.

Місто Хмельницький є адміністративним центром регіону. Місце розташування міста збігається з географічним центром області, що розташований на перетині ключових шляхів з півночі на південь та з заходу на схід.

1.2 Населення

Загальна чисельність населення Хмельницької області (станом на 19.02.2025) становить **1 265 тис. осіб**.

Область є доволі урбанізованою: частка міського населення складає 57%, сільського – 43%.

Розподіл населення за типом населених пунктів вказує на фактично ідентичне співвідношення кількості чоловіків і жінок у міській та сільській місцевостях: 53,9% жінок і 46,1% чоловіків у міській місцевості та 53% і 47% відповідно в сільській місцевості.

У розрізі районів та міст районного значення чисельність населення наведена у табл. 1.1.

Таблиця 1.1. – Чисельність населення Хмельницької області у розрізі районів та районних центрів

	Кам'янець-Подільський район	Хмельницький район	Шепетівський район
Адміністративний центр, населення	м. Кам'янець-Подільський 100 тисяч осіб	м. Хмельницький 273,7 тисяч осіб	м. Шепетівка 41,2 тисяч осіб
Чисельність населення району, тис. осіб	291,1	687,0	286,5

Зареєстрованих ВПО в межах області налічується 120,5 тис осіб (третє місце серед західних регіонів після Львівської і Вінницької областей), з яких 60,7% – жінки. Серед ВПО діти до 18 років налічують 31,2 тис осіб. Щодо вікового розподілу, то найбільше у структурі переселенців на Хмельниччині особи віком 31-40 років та 11-20 років (19,5 і 19 тис. осіб відповідно).

Станом на початок 2025 року у Хмельницьку область повернулося 31 тис. місцевих мешканців, які покинули своє місце проживання із початком повномасштабного вторгнення.

II. Економічний профіль Хмельницької області

2.1. Валовий регіональний продукт

На регіональному рівні ВРП характеризує рівень економічного розвитку та результати економічної діяльності всіх господарюючих суб'єктів регіону. Аналіз ВРП області за роки до повномасштабного вторгнення свідчить про сталу тенденцію до зростання, область за цим показником посідала середні позиції серед регіонів України.

Обсяг ВРП у 2021 році становив 119876,0 млн грн, що майже у 3,0 раза вище показника 2015 року. Внесок області в загальне виробництво ВВП України становить 2,0 - 2,3 відсотка. У порівнянні із сусідніми областями обсяг валового регіонального продукту області перевищує Житомирську, Рівненську, Тернопільську, Чернівецьку області.

Внесок області в загальне виробництво ВВП України становить 2,0 - 2,3 відсотка.

Таблиця 2.1 - Валовий регіональний продукт у 2021 році

	ВРП, млн грн	Індекс фізичного обсягу ВРП (у цінах попереднього року, %)	ВРП у розрахунку на одну особу, грн	ВРП у розрахунку на одного зайнятого, грн	Частка ВРП у загальному підсумку, %
Україна	5450849	103,4	131734	349190	100
Вінницька	173531	105,6	114218	279438	3,2
Житомирська	113919	104,4	95948	237480	2,1
Рівненська	88859	102,3	77599	195209	1,6
Тернопільська	81485	106,7	79412	209312	1,5
Хмельницька	119876	105,7	96964	243452	2,2
Чернівецька	54582	103,1	61088	148280	1,0

У 2021 році темп зростання ВРП становив 105,7 відсотка. За цим показником Хмельницька область займала шосте місце по Україні.

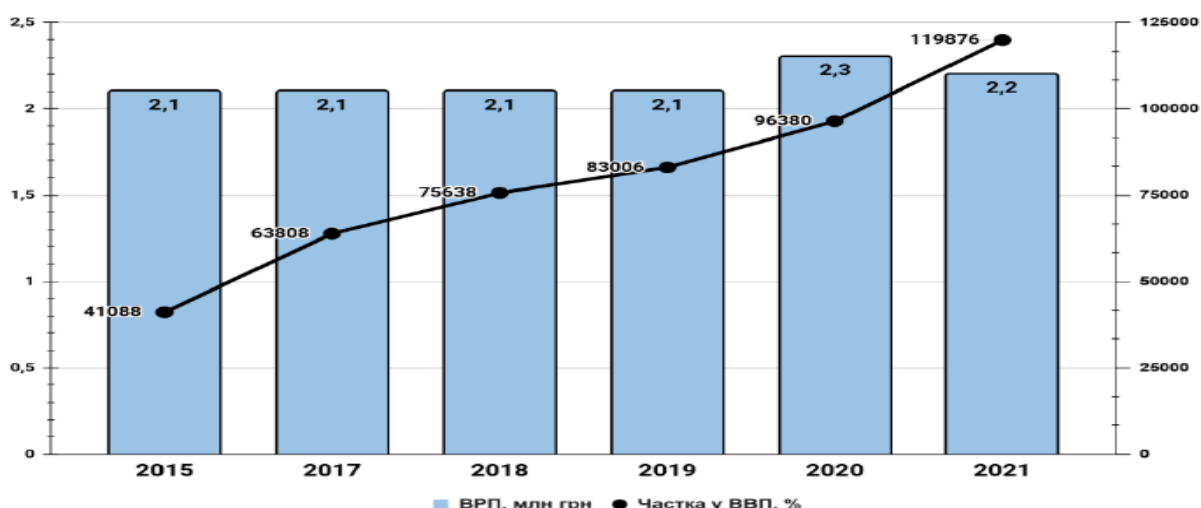

Рисунок 2.1 - Динаміка зростання ВРП Хмельницької області у 2015-2021 роках

ВРП на душу населення. Найбільш характерним показником для визначення рівня життя населення є ВРП на одну особу. Його значення у 2021 році становило 97,0 тис грн. Динаміку ВРП Хмельниччини у 2019-2021 роках наведено на рис. 2.2.

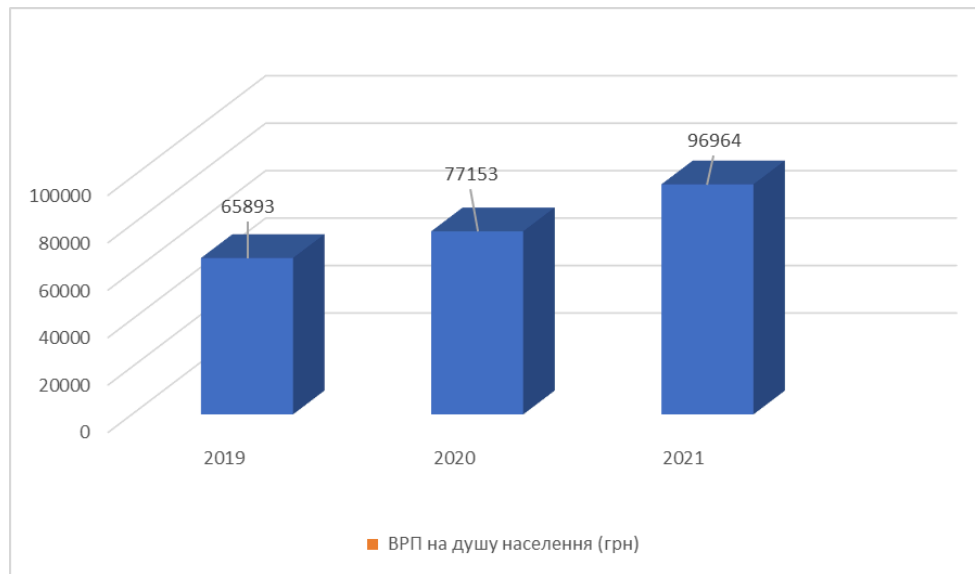

Рисунок 2.2 - Динаміка ВРП Хмельницької області у 2019-2021 роках

Основною складовою ВРП є валова додана вартість, яка у 2021 році становила 106078,0 млн грн у фактичних цінах. Частка валової доданої вартості у загальнодержавному обсязі становила 2,3 відсотка.

Структуру валової доданої вартості за видами економічної діяльності у Хмельницькій області у 2021 р. наведено на рис. 2.3.

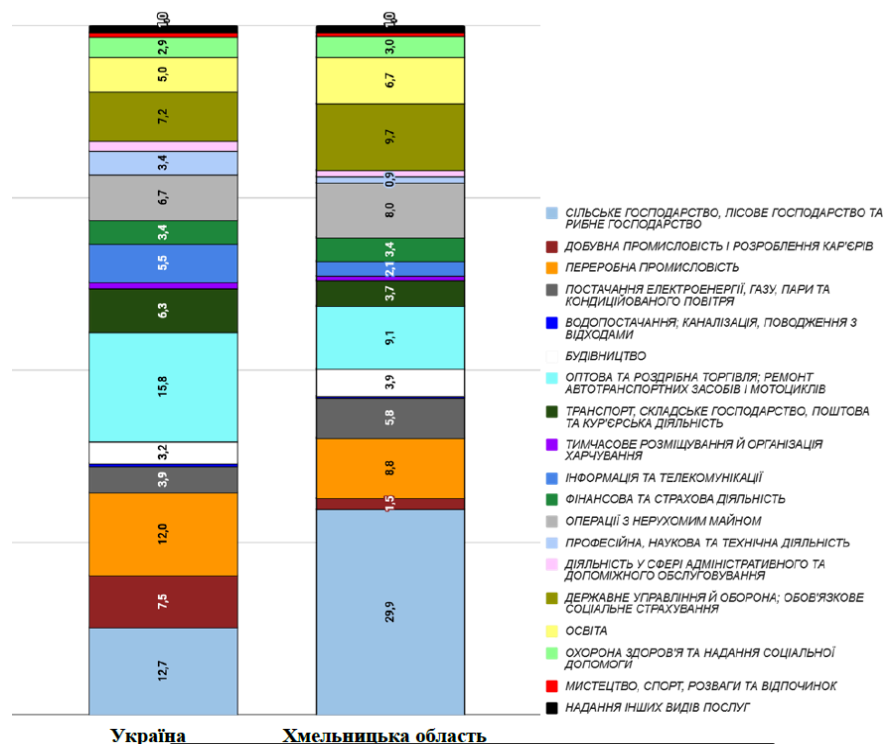

Рисунок 2.3 - Структура валової доданої вартості за видами економічної діяльності у 2021 році

Як видно з рис. 2.3, найбільші частки валової доданої вартості у Хмельницькій області у 2021 році створювались у галузях сільського господарства, оборонної промисловості та переробної промисловості.

2.2. Структура економіки Хмельниччини

Значні структурні трансформації, які відбулися в економіці України під впливом повномасштабної війни, спричинили зміни в економічній спеціалізації усіх регіонів та Хмельниччини зокрема. У 2023 році Хмельницька область увійшла до переліку областей, в економіці яких домінує промисловість (за часткою у доданій вартості). Посилення промислової спеціалізації регіону відбулося передусім за рахунок нарощування обсягів виробництва продукції оборонного призначення.

Промисловість. Промисловий комплекс Хмельницької області складається з близько 1200 підприємств, де зайнято третину працюючих регіону (понад 45 157 працівників). Частка малих та мікропідприємств у їх структурі складає 88,8%, 107% – середніх та 0,5% – великих.

Динаміка кількості суб'єктів господарювання (підприємств і ФОП), а також чисельності зайнятих працівників у галузі промисловості наведена у табл. 2.2.

Таблиця 2.2 - Динаміка кількості підприємств та чисельності зайнятих у галузі промисловості у Хмельницькій області у 2019-2023 роках

№з\п	Показник	Роки				
		2019	2020	2021	2022	2023
1	Кількість суб'єктів господарювання, одиниць, у т.ч.:	4343	4129	3985	3773	4153
1.1.	-підприємств	1160	1201	1266	1066	1183
1.2	-ФОП	3183	2928	2719	2707	2970
2	Чисельність зайнятого населення, осіб, у т.ч.:	52936	50798	49540	46095	45157
2.1	-на підприємствах	43661	43040	41636	38851	37606
2.2	- у ФОП	9275	7758	7904	7244	7551

Для регіону характерним є високий рівень розвитку галузі з виробництва харчових продуктів, гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції, машинобудування. Промисловим центром області є місто Хмельницький. Потужні промислові підприємства розташовані також у Кам'янець-Подільській, Красилівській, Волочиській, Славутській територіальних громадах.

На території Хмельниччини знаходиться низка підприємств, які є значними виробниками окремих видів продукції в Україні. Серед них:

ПАТ «Подільський цемент» – за проектною потужністю є одним з найбільших в Європі виробників цементу, з 2011 року здійснює виробництво клінкеру «сухим» методом;

ПАТ «Укрелектроапарат» – протягом 60 років перебуває серед лідерів трансформаторобудування України та держав ближнього зарубіжжя;

ДП «Новатор» – державне підприємство, що спеціалізується на виробництві радіоелектронного обладнання для вимірювання, дослідження та навігації для побутових споживачів, військової та цивільної авіації;

ТОВ «Сіріус Екструджен» – підприємство є одним з найбільших експортерів області, оснащене сучасним високотехнологічним обладнанням, спеціалізується на виробництві поліетиленових плівок і ПЕТ-преформ із пластмас;

ТОВ «Мегатекс Індастріал» – підприємство спеціалізується на виробництві батарей і акумуляторів, оснащене високотехнологічним обладнанням, за проектною потужністю (понад 3 млн. акб./рік) є найбільшим підприємством з виробництва стартерних акумуляторних батарей в країнах СНД;

ТОВ «Модуль-Україна» – одне з найбільших промислових підприємств в Україні, що спеціалізується на виробництві профнастилу, тонколистового оцинкованого та фарбованого рулонного прокатів.

Близько чверті обсягу виробленої промислової продукції області припадає на виробництво електроенергії відокремленим підрозділом “Хмельницька атомна електрична станція” ДП “НАЕК “Енергоатом”, що зумовлює залежність показників промислової продукції області від роботи атомної електростанції.

Найбільша частка обсягів реалізованої промислової продукції області зосереджена на підприємствах переробної промисловості (58,4%) та постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (38,7%).

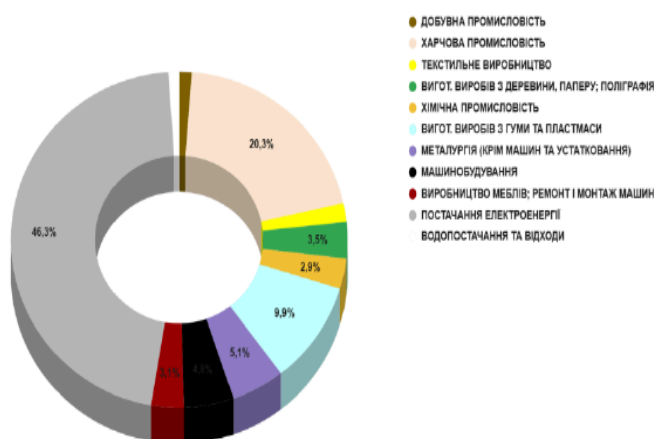

Рисунок 2.4 - Структура реалізованої промислової продукції Хмельницької області у 2023 році

Сільське господарство, лісове господарство, рибальство. Аграрний комплекс Хмельниччини розвивається в умовах трьох агрокліматичних районів: північного, центрального і південного. Північний займає територію Славутської, Полонської і північ

Шепетівської громад. Тут випадає найбільша кількість опадів по області (650-700 мм на рік), спостерігається найбільша тривалість снігового покриву (90-95 днів). Центральний займає ту частину області, яка розташована на Верхньобузькій і Случ-Хоморській височинах. Південний район об'єднує громади, які прилягають до Дністра (Кам'янець-Подільська, Дунаєвецька, Новоушицька). Це – найтепліша частина області. Опадів випадає найменше в області (менше 600 мм), але їх кількість є оптимальною для вирощування сільськогосподарських культур. Тут найменша тривалість снігового покриву (75-80 днів) і його товщина.

Достатнє, рівномірне зволоження, оптимальний температурний режим створюють на всій території області умови для вирощування різноманітних сільськогосподарських культур, насамперед, озимої і ярої пшениці, ячменю, жита, вівса, цукрових буряків, картоплі, овочевих і кормових культур, плодових дерев. Південна частина області, зокрема долина Дністра, придатна навіть для виноградарства.

Земельний фонд Хмельницької області становить близько 2,0 млн гектара. Найбільші території займають землі сільськогосподарського призначення, їхня питома вага у земельному фонді становить 76,0% (1560,0 тис. га), що свідчить про високий рівень сільськогосподарської освоєності земель. За показниками землезабезпеченості в розрахунку на одного жителя припадає 1,2 га сільськогосподарських угідь і 0,98 га ріллі. Структура сільськогосподарських угідь Хмельницької області наведена на рис. 2.5.

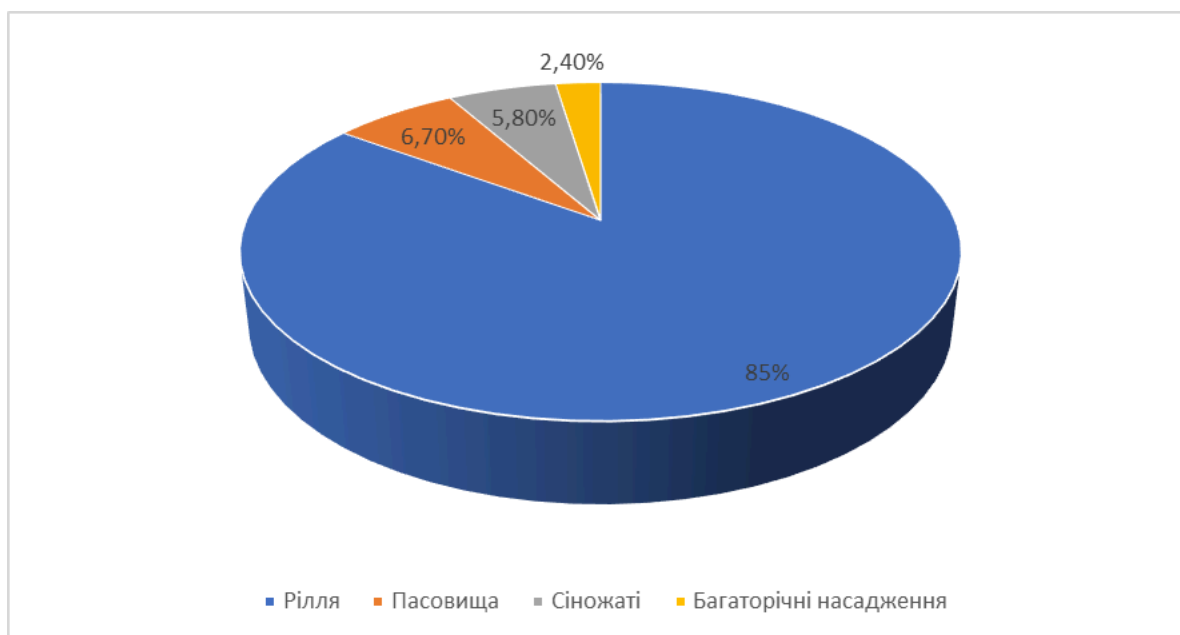

Рисунок 2.5. - Структура сільськогосподарських угідь Хмельницької області

Сільськогосподарську діяльність у регіоні провадять понад 300 тис. особистих селянських господарств та 2472 господарюючих суб'єктів, у тому числі 1119 фермерських господарств. Площа ріллі в обробітку по всіх категоріях господарств становить 1254 тис. гектарів (85% від угідь області). У сільськогосподарських підприємствах зайнято близько 22 тис. осіб.

Динаміка кількості суб'єктів господарювання (підприємств і ФОП), а також чисельності зайнятих працівників у галузі сільського господарства наведена у табл. 2.3.

Таблиця 2.3 - Динаміка кількості підприємств та чисельності зайнятих у сільському господарстві у Хмельницькій області у 2019-2023 роках

№з\п	Показник	Роки				
		2019	2020	2021	2022	2023
1	Кількість суб'єктів господарювання, одиниць, у т.ч.:	2564	2559	2412	2182	2472
1.1.	-підприємств	1721	1740	1693	1397	1613
1.2	-ФОП	843	819	773	785	859
2	Чисельність зайнятого населення, осіб, у т.ч.:	25933	25245	25613	25637	23173
2.1	-на підприємствах	24405	23800	24184	24214	21738
2.2	- у ФОП	1528	1445	1429	1423	1435

Основними виробниками сільськогосподарської продукції є агропідприємства. Питома вага виробленої ними продукції становить більше 70 %.

Хмельниччина має значний потенціал для виробництва органічної продукції, її експорту та споживання на внутрішньому ринку. Загальна площа сертифікованих органічних сільськогосподарських земель у 2023 році склала близько 5,5 тис. га. Протягом останніх п'яти років площа органічних сільськогосподарських земель області зросла втричі.

Протягом останніх років в області прослідковуються позитивні тенденції щодо стабілізації та нарощування обсягів виробництва рослинницької продукції за рахунок упровадження високорентабельних технологій вирощування. Валове виробництво зернових культур і технічних культур збільшилося вдвічі за рахунок впровадження сучасних високоврожайних сортів і гібридів сільськогосподарських культур, застосування новітніх технологій їх вирощування.

Основними сільськогосподарськими культурами рослинництва в області є:

- зернові та зернобобові;
- буряк цукровий фабричний;
- соняшник;
- картопля;
- овочеві;
- плодові та ягідні.

Тваринництво є важливою галуззю сільського господарства, що дає значну частину його валової продукції, впливає на економіку сільського господарства. Найпоширенішими напрямками спеціалізації тваринницьких господарств в області є:

- молочне скотарство;
- свинарство;
- птахівництво;
- вівчарство;
- бджільництво.

По всіх категоріях господарств на 01 січня 2024 року утримувалося 212,4 тис. голів великої рогатої худоби, з них 118,0 тис. корів, 377,5 тис. голів свиней, 39,7 тис. гол. овець та кіз і 7,7 млн голів птиці.

Хмельниччина займає перше місце в державі по виробництві меду в усіх категоріях господарств. У 2020 році в області вироблялося 29,3 т меду, а у 2023 році виробництво зросло у понад 220 разів і становило 6,6 тис. тонн.

За 2018-2022 роки на території області вирощено 3384,3 т риби та рибної продукції та 723,8 т (8763 тис. екз.) рибопосадкового матеріалу, при цьому виловлено 2809,5 т товарної риби, витрати комбікормів становили 7102,5 тонн.

У 2022 році відзвітувало 113 виробників продукції аквакультури. Загальний обсяг вирощеної ними риби становив 1377,4 т, у т. ч.: короп – 904,2 т або 65,6% від загального обсягу вирощеної риби; рослиноїдні – 250,3 т (18,2%), сомові – 1,7 т (0,1%) та інші (щука, судак звичайний та карась сріблястий) – 0,2 т (16,1%). Рибопродуктивність становила 270,7 кг/гектара.

Попри очевидний прогрес, сільськогосподарський сектор Хмельницької області стикається з низкою викликів у своєму розвитку:

- частка еродованих сільськогосподарських земель по області становить 10-40%. Щороку збільшуються площі zdegradovanih земель через високий рівень розораності, ненормоване використання пестицидів, грубе порушення агротехніки та недотримання сівозмін;
- зниження родючості і недобору урожаю через наявність в області великої кількості кислих ґрунтів особливо сильного та середнього ступеню кислотності (площа - 209,6 тис. га або 22% угідь);
- слабо розвинений сектор тваринництва, зокрема, розведення м'ясних порід великої рогатої худоби (в області працює лише 2 підприємства цієї спеціалізації);
- у секторі рибництва фіксуються низькі показники відтворення аборигенних видів риб та виробництва рибної продукції; низький освітній та кваліфікаційний рівень спеціалістів, що займаються рибництвом; браконьєрство на водоймах області. Крім того, у сільських населених пунктах, райцентрах уся торгівля рибою відбувається на ринках, що скорочує надходження коштів до відповідних бюджетів.

Традиційно, при аналізі структури економіки регіону **лісове господарство та мисливство** розглядаються у комплексі із сільським господарством. Лісова рослинність на території області сформувалася у четвертинному періоді. Ліси на Хмельниччині займають площу понад 280 тис. га, що становить 12,9% від загальної площі області (при нормі лісистості для даної території повинен становити 17-18%). Ліси розташовані дуже нерівномірно. Вони сконцентровані переважно на півночі області (в зоні Малого Полісся) та в центральній-західній субрегіоні. Половина з них - штучні лісові насадження. Вирубування цінних порід дерев (бук, дуб) призвело до зміни видового складу лісів. У них зросла частка малоцінних порід (граб, осика, береза та ін.).

Більшу частину лісових ділянок, займають листяні ліси - грабово-дубові та дубові. Хвойні (соснові) займають близько третини лісовкритої площі; зустрічаються також мішані (дубовососнові) ліси. Грабово-дубові (груди) поширені по всій території області, найбільше - на півдні. В першому ярусі їх переважає дуб, домішується ясен, клен, явір, у другому - граб, липа, берест, осика. В підліску ростуть бруслина, глід, ліщина, вовчі ягоди, жимолость, бузина та ін. Дубові (діброви) ростуть впереміжку з грабово-дубовими лісами. В їх деревостой переважає дуб звичайний (в Придністров'ї - дуб скельний), є також ясен, береза, явір, а в підліску - терен, клен, жостер, глід, ліщина, бузина, черемха, клокичка та ін. Окремими невеликими ділянками на схилах Товтрового кряжу розкинулися букові ліси (бучина). Тут панує бук, трапляються поодинокі дуб, ясен, явір, клен та ін. Підлісок дуже розріджений, представлений поодинокими кущами калини, плюща, ліщини, жимолості. Соснові (бори) разом з мішаними формують на півночі області найбільші лісові масиви на дерново-підзолистих, супіщаних і піщаних ґрунтах. В деревостой панує сосна, часто домішується береза, значно рідше - дуб та ялина. Підлісок в таких лісах практично відсутній. Чорновільхові ліси займають притерасні частини заплав річок, а також зниження на вододілах в північній частині області. Основою є чорна вільха, домішки інших порід дерев і чагарників незначні. Ліси області мають важливе ґрунтозахисне, водоохоронне, рекреаційне значення. Для лісових формацій характерною фауною є: вовки, лисиці, козулі, лосі, кабани, лісові, куниця, багато видів птахів (дятли, синиці, сойки, дрозди, зяблики), вужі, ящірки, жаби, тритони, їжаки та ін. На території лісових масивів, що входять до складу природно-заповідних фондів, мешкає 88 видів лісової фауни, зокрема лелека чорний, борсук.

Державні лісогосподарські підприємства Хмельницького управління лісового та мисливського господарства (далі – Хмельницького ОУЛМГ) ведуть свою комплексну лісогосподарську діяльність на площі 194,7 тис. га (69,1%) лісів Хмельницької області). У складі Хмельницького ОУЛМГ функціонують вісім державних підприємств лісового господарства та Національний природний парк “Мале Полісся”. Згідно з даними Державного лісового кадастру площа лісового фонду у користуванні інших користувачів становить 88 тис. га (37,3%), з яких:

- Міністерство оборони України – 5,5 тис. га (1,9%);
- Міністерство екології та природних ресурсів України – 3,3 тис. га (1,1%);
- Комунальні підприємства – 72 тис. га (25,6%);
- Інші користувачі – 7,2 тис. га (2,5%).

Середній запас деревної маси на 1 га вкритих лісовою рослинністю земель по підприємствах Хмельницького ОУЛМГ становить 246 м³, запас на 1 га стиглих і перестійних деревостанів становить 303 м³. Загальний запас деревини становить 42,6 млн.м³. Обсяги заготівлі деревини в лісах визначаються ВО “Укрдержліспроект” на основі науково-обґрунтованих розрахунків та затверджуються Міністерством екології та природних ресурсів України. Обсяг заготівлі ліквідної деревини від усіх видів рубок у державних лісогосподарських підприємствах області у 2021 році становив 593 тис. м³, у тому числі від рубок головного користування – 186 тис. м кубічних.

Структуру головних лісоутворюючих порід в лісах підприємств Хмельницького ОУЛМГ наведено на рис. 2.6.

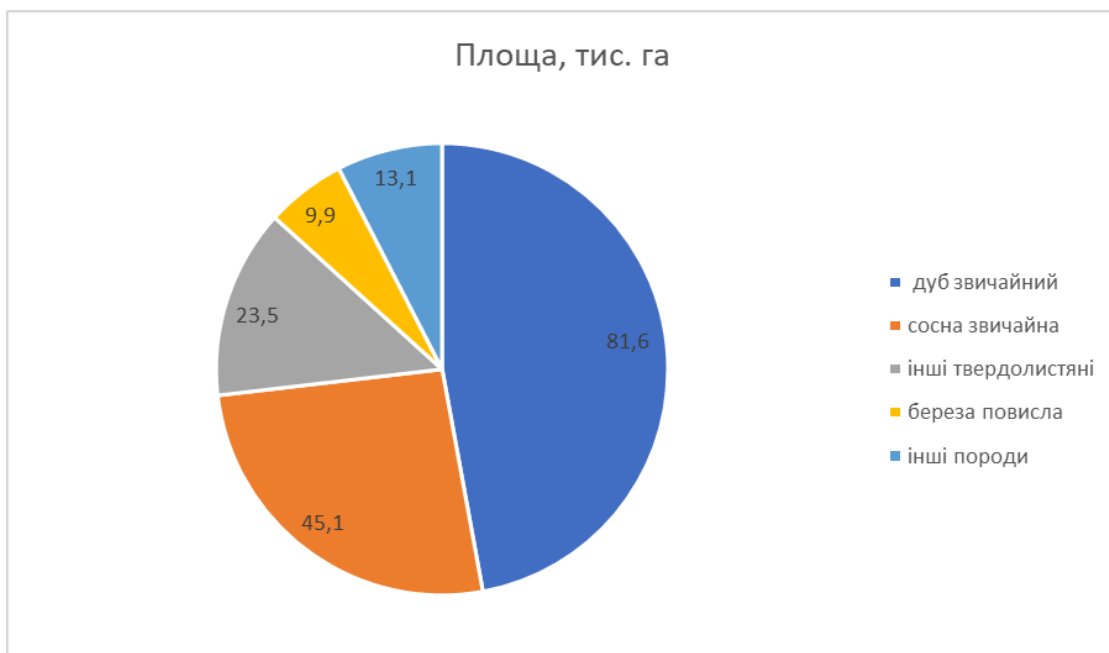

Рисунок 2.6 - Структура головних лісоутворюючих порід в лісах підприємств Хмельницького ОУЛМГ

Вікова структура лісів підприємств Хмельницького ОУЛМГ є близькою до оптимальної (рис. 2.7).

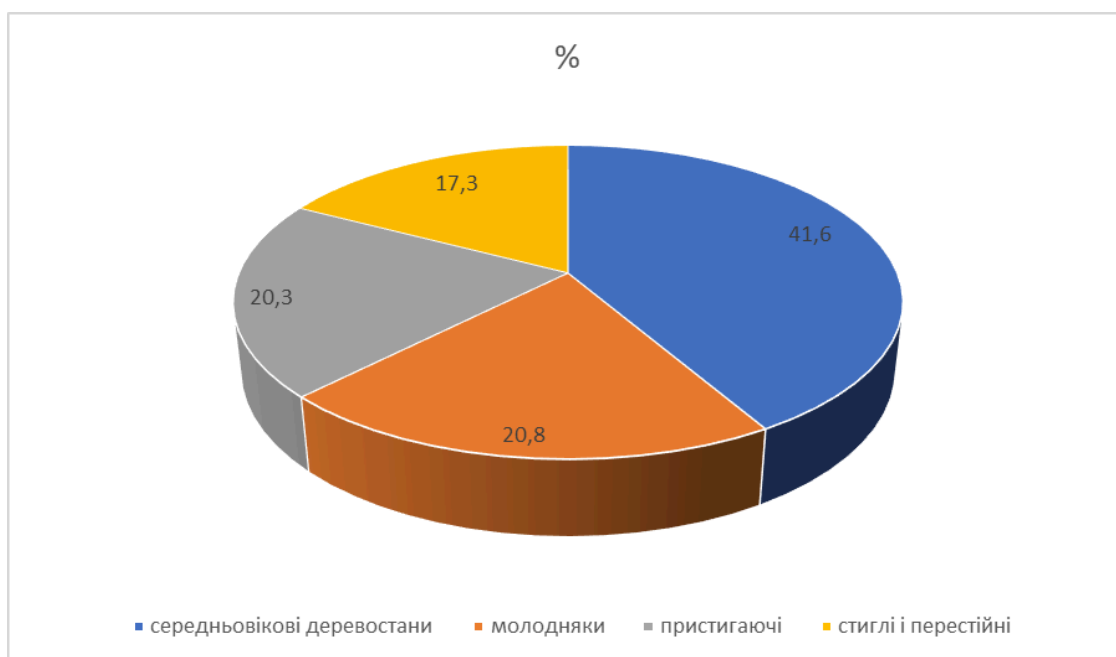

Рисунок 2.7 - Вікова структура лісів підприємств Хмельницького ОУЛМГ

З метою поліпшення якісного складу лісів, їх оздоровлення, посилення захисних властивостей, щорічно роботи здійснюються на загальній площі 13 тис. гектарів.

Проблемними аспектами розвитку лісового господарства у Хмельницькій області є:

- незаконна вирубка лісів, що призвело до зміни типової структури рослинного лісового покриву;

- більшість територій та об'єктів ПЗФ перебувають у незадовільному стані, відсутня інформація щодо сучасного стану біорізноманіття на території заповідних об'єктів, не дотримується режим територій, не здійснюється їх охорона та збереження, що призводить до втрати природної цінності заповідних лісових об'єктів;
- недостатність мережі лісових доріг, що ускладнює протипожежний захист лісів, застосування високопродуктивної еколого-зберігаючої техніки і технології у лісгосподарському виробництві та використання лісів у рекреаційних та туристичних цілях.

Туристично-рекреаційний комплекс Хмельницької області приваблює об'єктами природно-заповідного фонду, значними покладами мінеральних лікувальних вод, потужною культурно-історичною спадщиною, розвиненою інфраструктурою та розмаїттям послуг і атракцій.

Динаміка кількості суб'єктів господарювання (підприємств і ФОП), які надають послуги харчування та проживання як складової туристично-рекреаційної галузі області, а також чисельності зайнятих працівників наведена у табл. 2.4.

Таблиця 2.4 - Динаміка кількості підприємств та чисельності зайнятих у галузі харчування та проживання у Хмельницькій області у 2019-2023 роках

№з\п	Показник	Роки				
		2019	2020	2021	2022	2023
1	Кількість суб'єктів господарювання, одиниць, у т.ч.:	2003	2143	2059	1923	2274
1.1.	-підприємств	127	119	132	107	118
1.2	-ФОП	1876	2024	1927	1816	2156
2	Чисельність зайнятого населення, осіб, у т.ч.:	6280	5927	5732	5381	6530
2.1	-на підприємствах	841	698	739	663	970
2.2	- у ФОП	5493	5229	4993	4718	5560

Природно-заповідний фонд. У 2024 році у структурі ПЗФ області нараховується 538 об'єктів загальною площею 328,7 тис. га. Загальнодержавний статус надано 42 об'єктам природно-заповідного фонду, місцевого значення – 496 об'єктам. З територій та об'єктів ПЗФ ключовими є національні природні парки “Подільські Товтри” (площею 261,3 тис. га) та “Мале Полісся” (8,8 тис. га).

У Шепетівському районі розташований регіональний ландшафтний парк “Мальованка” загальною площею 16,9 тис. га, у тому числі 3,1 га заповідної зони. Крім цього, в області

знаходяться 2 водно-болотні угіддя міжнародного значення – “Бакотська затока” площею 1,6 тис. га та “Пониззя річки Смотрич” площею 1,5 тис. га, створені з метою збереження біорізноманіття басейну річок Смотрич та Дністер.

У межах Хмельницької області до переліку об’єктів Смарагдової мережі Європи включено 8 природних територій, загальною площею 328,3 тис. га:

- Національний природний парк “Подільські Товтри” (Podilski Tovtry National Nature Park), 261,3 тис. га; – Ізяславсько-Славутський (Iziaslavsko-Slavutytskyi), 32,3 тис. га;
- Регіональний ландшафтний парк “Мальованка” / Maliovanka Regional Landscape Park (16,9 тис. га);
- Березнянський / Bereznenskyi (0,13 тис. га);
- Кузьминський / Kuzmynskyi (1,2 тис. га);
- Старосинявський / Starosyniavskyi (0,5 тис. га);
- Верхнє Побужжя / Verkhnie Pobozhzhia (13,3 тис. га);
- Барський / Barskyi (частина) (2,8 тис. га).

Разом із тим, природно-заповідний фонд Хмельниччини характеризується низкою проблемних питань, що потребують вирішення:

- порушення заповідного режиму територій, зміни площі та конфігурації меж, самозахоплення земель із причин ігнорування режиму використання території при розробці містобудівної документації, проектів землеустрою, відсутність проектів організації територій та об’єктів, проектів утримання та реконструкції парків – пам’яток садово-паркового мистецтва, а також відсутність закріплених на місцевості меж заповідних об’єктів;
- незадовільний стан більшості територій та об’єктів ПЗФ;
- відсутність інформації щодо сучасного стану біорізноманіття на території заповідних об’єктів.

Мінеральні води. Хмельницька область багата на природні мінеральні води (загальна мінералізація становить понад 1 г/л). Унікальними є їх специфічний склад і терапевтична дія. Хмельниччина – одна з найбагатших в Україні областей за різноманітністю видів та запасами мінеральних вод. Сукупність багатокомпонентних органічних та хімічних речовин, газового складу та мікрофлори визначають їх оригінальність та надзвичайно високу бальнеологічну активність під час лікування різноманітних хвороб та виведення з організму радіонуклідів. Область відома родовищами різноманітних мінеральних та столових вод, найпопулярніша з яких “Збручанська” – аналог трускавецької “Нафтусі”.

Основні водоносні горизонти підземних мінеральних вод Хмельницької області належать до відкладів силуру та венду, які представлені вапняками, вісковиками, аргілітами, а також до тріщинуватих кристалічних порід докембрію, представлених гранітами.

Лікувальні мінеральні води області належать до шести груп:

- слабомінералізовані мінеральні води з підвищеним вмістом органічної речовини, типу «Нафтуся»;
- хлоридні натрієві води малої мінералізації без специфічних бальнеологічних компонентів, типу «Миргородська»;
- хлоридні натрієві бромні лікувальні води високої мінералізації;
- хлоридні кальцієво-натрієві бромні слабкі розсоли;

- слабомінералізовані радонові мінеральні води;
- слабомінералізовані вуглекисло-радонові води.

Як потужний туристично-рекреаційний ресурс мінеральні води використовуються курортом “Сатанів” (сел. Сатанів), курортом “Україна” (с. Маків).

На території області розвідані мінеральні кремнієві води (м. Ярмолинці), сульфідні води (м. Волочиськ), залістисті мінеральні води (м. Шепетівка). Прояви цих вод потребують детального геологічного, гідрохімічного і бальнеологічного дослідження.

Історико-культурна спадщина. Хмельницька область має велику культурну спадщину. Важливе значення в розвитку культурного життя області належить музеям, яких на Хмельниччині налічується 23. Також в області діє 2 державних історико-культурних заповідники, 3 театральні-концертні установи.

На території області на обліку знаходиться 2001 пам'ятка культурної спадщини, з них 260 пам'яток археології (11 національного та 249 місцевого значення), 260 пам'яток архітектури та містобудування (181 пам'ятка національного та 69 місцевого значення), 34 пам'ятки монументального мистецтва (1 національного та 35 місцевого значення), 1443 пам'ятки історії (4 національного значення та 1339 місцевого значення), 3 пам'ятки науки і техніки всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та 1619 щойно виявлених об'єктів культурної спадщини.

У 2024 році до Державного реєстру нерухомих пам'яток України занесено 229 пам'яток археології місцевого значення та 170 пам'яток архітектури національного значення.

Рисунок 2.8 - Карта найбільших пам'яток архітектури Хмельницької області

На Хмельниччині функціонують державні історико-культурні заповідники “Меджибіж”, “Самчики” та Національний історико-архітектурний заповідник “Кам’янець”.

Крім того, на Хмельниччині багато пам’яток природи, зокрема Святе озеро на території Ізяславського району, геологічних пам’яток – печера «Атлантида» у с. Завалля Кам’янець-Подільського району, Бакотський скельний монастир.

Сільський/зелений туризм розглядається як перспективний напрям розвитку сільських територій, оскільки дозволить забезпечити зайнятість і доходи для місцевих жителів. Наразі, в Хмельницькій області функціонує 58 об’єктів інфраструктури сільського/зеленого туризму (табл. 2.5)

Таблиця 2.5 - Перелік зелених садиб/баз відпочинку на території Хмельницької області

№ п/п	Назва	Адреса розташування	Тип закладу (еко-комплекс, база, зелений туризм тощо)
Кам’янець-Подільський район			
Жванецька ТГ			
1	Веселка	с.Сокіл	зелений туризм
2	Калинка	с.Сокіл	зелений туризм
3	На Дністрі	с.Сокіл	зелений туризм
4	Фуксія	с.Сокіл	зелений туризм
5	Зелена Миля	с.Сокіл	зелений туризм
6	Лебединна оселя	с.Сокіл	зелений туризм
7	Дністровська долина	с.Сокіл	зелений туризм
8	Фазенда	с.Сокіл	зелений туризм
9	Рибацький притулок	с.Сокіл	зелений туризм
10	Магнолія	с.Сокіл	зелений туризм
11	Чарівниця	с.Сокіл	зелений туризм
12	“Волен”	с. Бабшин -Брага	зелений туризм

14	“Хмільна застава”	с.Руда	зелений туризм
15	Приватна садиба “Квітка на камені”	с.Цвіклівці Перші	зелений туризм
16	Гостьовий дім “Катерина”	с.Цвіклівці Перші	зелений туризм
17	“Тетянин хутір”	с.Гаврилівці	зелений туризм
Новоушицька ТГ			
1	КОРДІ	с.Рудківці	база
2	TIRAS (Тірас)	с.Рудківці	база
3	Калюс	с.Рудківці	база
4	Ганок	с.Рудківці	база
5	AlpinaSofi Hotel	с.Рудківці	база, готель
6	Family hotel	с.Куражин	готель на березі Дністра
7	Світанок	с.Рудківці	база
8	Дача	с.Рудківці	котедж
9	Перлина Дністра “Батьківська хата”	с.Рудківці	база
Староушицька ТГ			
1	Karabasovo	смт.Стара Ушиця	зелений туризм
2	Відпочинок на Дністрі у КАШТАНА	смт.Стара Ушиця	зелений туризм
3	Батьківська Хата	смт.Стара Ушиця	зелений туризм
4	Садиба “Затишок”	смт.Стара Ушиця	зелений туризм
5	Крайня хата в райському куточку	смт.Стара Ушиця	зелений туризм
6	Будиночок	смт. Стара Ушиця	зелений туризм

7	На півострові у Бориса	сmt. Стара Ушиця	зелений туризм
8	У Світлани	сmt. Стара Ушиця	зелений туризм
9	Затишна оселя	сmt. Стара Ушиця	зелений туризм
10	Дача	сmt. Стара Ушиця	зелений туризм
11	Садиба “Софія”	сmt. Стара Ушиця	зелений туризм
12	Дачний Будиночок Галина	сmt. Стара Ушиця	зелений туризм
13	Відпочинок у Надії 10 метрів до води	сmt.Стара Ушиця	зелений туризм
14	Зелений будинок на три комнати	сmt. Стара Ушиця	зелений туризм
15	Будиночок “Садиба”	сmt. Стара Ушиця	зелений туризм
16	Елітний відпочинок	сmt.Стара Ушиця	зелений туризм
17	Відпочинок на Дністрі в Старій Ушиці	сmt.Стара Ушиця	зелений туризм
18	Будинок “Долина”	сmt.Стара Ушиця	зелений туризм
19	Туристичний Притулок	сmt.Стара Ушиця	зелений туризм
20	Садиба над Дністром	сmt.Стара Ушиця	зелений туризм
21	Садиба “Сонячна Долина”	сmt.Стара Ушиця	зелений туризм
22	Апартаменти на Дністрі “Шале”	сmt.Стара Ушиця	зелений туризм
23	Садиба	сmt.Стара Ушиця	зелений туризм
24	Відпочинок на Дністрі	сmt.Стара Ушиця	зелений туризм
25	Садиба “Дім мандрівника”	с.Гораївка	зелений туризм
26	Дача під Лісом	сmt.Стара Ушиця	зелений туризм
Хмельницький район			

Хмельницька МТГ			
1	Мобі Дік	с. Олешин	Зона відпочинку
2	Зелена Садіба	с. Давидківці	Туристичний комплекс
Сатанівська ТГ			
1	База відпочинку “Хуторок”	сmt Сатанів	база відпочинку
2	Туристичний кемпінг “Олімп”	с. Кринцілів	кемпінг
Теофіпольська ТГ			
1	База відпочинку	с.Волиця	база
Шепетівський район			
Грицівська ТГ			
1	Водограй	сmt. Гриців	база

Зокрема, особливу увагу у цьому контексті привертає Староушицька громада. Тут, протягом останніх 5 років, крім зелених садіб, також розвивається дельтапланеризм, парашанеризм, парусні види спорту, велотури, літнє та зимове рибальство, підводне полювання. За даними Староушицької селищної ради під час літнього сезону 2023 року громаду відвідали близько 100 тис. туристів, які дали можливість заробітку для 10-15% жителів громади (у різних секторах індустрії гостинності).

Вдалим доповненням розвитку зеленого туризму на території Кам'янець-Подільського району є гастротуризм: вино, пиво (виноробня Богдана Павлія Bogdan's Winery (с. Гораївка), виноробня “Bohdan's Winery”), перше крафтове бакотське пиво (“Bakota Pumpkin Ale”), чай (селище Стара Ушиця), сири (ТОВ “МІЛК СТІМ”, Еко-ферма LACON), мед (Миколина пасіка с. Крушанівка, родинна пасіка Костинюків с. Лисківці, “МЕДОВА БАКОТА” у с. Гораївка).

Попри інтенсифікацію туристично-рекреаційної галузі, у ній спостерігаються такі проблемні аспекти:

- незадовільний стан місцевої інфраструктури (передусім доріг, водовідведення, поводження з ТПВ);
- неналежний рівень мотивації та кваліфікації з питань індустрії гостинності як працівників ОМС, так і підприємців, місцевих жителів;
- недостатня популяризація на національному та міжнародному рівнях туристичних брендів Хмельниччини.

Будівництво. Основною передумовою розвитку галузі будівництва в Хмельницькій області є наявність у регіоні родовищ гранітів, каолінів, вапняків, цегельно-черепичних глин і суглинків, пісків, крейди, мергелю, пісковиків, гіпсу, бентонітових глин, сапоніту, а також поклади торфу, фосфоритів, що становлять мінерально-сировинну базу для будівельної галузі.

Таблиця 2.6 - Динаміка кількості підприємств та чисельності зайнятих у галузі будівництва у Хмельницькій області у 2019-2023 роках

№з\п	Показник	Роки				
		2019	2020	2021	2022	2023
1	Кількість суб'єктів господарювання, одиниць, у т.ч.:	1632	1580	1544	1381	1531
1.1.	-підприємств	759	753	762	561	633
1.2	-ФОП	873	827	782	820	898
2	Чисельність зайнятого населення, осіб, у т.ч.:	9322	9360	10093	7930	7472
2.1	-на підприємствах	7480	7646	8486	6469	5923
2.2	- у ФОП	1842	1714	1607	1461	1549

Попри те, що будівельна сфера є однією з галузей економіки, яка найбільш постраждала внаслідок повномасштабної агресії російської федерації проти України, найбільш розвиненим сектором галузі будівництва є житлове будівництво. У 2023 році в області прийнято в експлуатацію 230,6 тис. кв. м загальної площі житла (3,1% від загальнодержавного обсягу). У порівнянні з 2022 роком показник скоротився на 18,4%. У розрахунку на 1000 мешканців збудовано 187,7 кв. м загальної площі житла, тоді як в Україні – 179,1 кв. метрів.

Найбільше житла прийнято в експлуатацію у Хмельницькому районі – 185,5 тис. кв. м або 80,4% від загального введення.

Основними напрямками державної підтримки будівництва житла є реалізація програм “єОселя”, “Власний дім” та молодіжного житлового кредитування.

При цьому, потреба у житловому будівництві прогнозно буде зростати, оскільки вже сьогодні 18,2% ветеранів та членів сімей загиблих (померлих) захисників України потребують забезпечення житлом, що обумовлює визначення.

Освіта і наука. Освітня мережа Хмельницької області представлена закладами дошкільної освіти, загальної середньої освіти, професійної (професійно-технічної) освіти фахової передвищої освіти, вищої освіти

Функціонує 65 закладів позашкільної освіти, з них 4 - обласних центри, 36 закладів позашкільної освіти та 25 дитячо-юнацьких спортивних шкіл.

Динаміка ключових показників розвитку освіти упродовж 2018/2019 - 2024/2025 навчальних років у Хмельницькій області наведена у табл. 2.7.

Таблиця 2.7 - Ключові показники розвитку освіти у Хмельницькій області у 2018/2019 - 2024/2025 навчальних роках

Показники розвитку сфери	Одиниця виміру	2018/ 2019 н.р.	2019/ 2020 н.р.	2020/ 2021 н.р.	2021/ 2022 н.р.	2022/ 2023 н.р.	2023/ 2024 н.р.	2024/ 2025 н.р.
Заклади дошкільної освіти	од.	754	739	749	710	682	651	619
Кількість здобувачів освіти	тис. осіб	40,7	40,9	41,2	40,2	40,1	39,5	33,6
Заклади загальної середньої освіти	од.	682	649	621	578	561	531	513
Кількість здобувачів	тис.осіб	133,7	136,4	138,4	138,8	140,3	136,9	132,7

освіти								
стаціонарна форма	тис.осіб	133,7	136,4	138,3	138,7	69,2	100,4	112,5
дистанційна	тис.осіб	0	0	0,07	0	39,1	17,6	0,2
сімейна форма	тис.осіб	0	0	0	0,08	0,5	0,7	1,2
змішана форма	тис.осіб	0	0	0	0	31,5	18,2	18,4
Заклади професійної (професійно-технічної) освіти	од.	29	28	26	26	26	26	26
Кількість здобувачів освіти	тис.осіб	9,5	9,1	9,2	9,1	9,3	9,9	10,2
Заклади фахової передвищої освіти	од.	20	21	20	20	20	20	20
Кількість здобувачів освіти	тис.осіб	10,0	9,5	6,3	9,9	9,4	10,2	11,3
Заклади вищої освіти	од.	11	11	11	12	13	13	13
Кількість здобувачів освіти	тис.осіб	22,5	18,5	19,9	18,6	19,4	29,4	29,4

Мережа закладів загальної середньої освіти на початок 2024/2025 навчального року становила 513 закладів різних типів і форм власності, зокрема 7 приватних, 10 спеціальних та 496 закладів комунальної форми власності. Із загальної кількості комунальних закладів функціонує 20 початкових шкіл, 211 гімназій та 282 ліцеїв. Більша частина ЗЗСО знаходиться у сільській місцевості – 67,8%, а у міській місцевості – 32,2%.

Для задоволення потреб ринку праці області підготовку робітничих кадрів та фахівців здійснюють 26 закладів професійної (професійно-технічної) освіти, які впроваджують дуальну форму навчання із підприємствами за 25 професіями будівельного, сільськогосподарського та електротехнічного спрямування, громадського харчування, швейного виробництва, що є важливим фактором кадрового забезпечення провідних галузей економіки регіону. На базі закладів професійної (професійно-технічної) освіти функціонує 10 навчально-практичних центрів, які надають можливість здобувачам освіти опанувати обрану професію у сфері швейного виробництва, сільського господарства,

деревообробного виробництва, слюсарних, будівельних, електрозварювальних та санітарно-технічних технологій.

Мережу закладів вищої освіти формують 33 заклади фахової передвищої (20) та вищої освіти (13) усіх форм власності. Загальна кількість здобувачів освіти становить 34,5 тис. осіб, з них: 11,3 тис. осіб навчається у закладах фахової передвищої освіти, які здійснюють підготовку фахових молодших бакалаврів, 23,2 тис. осіб – у закладах вищої освіти, які здійснюють підготовку бакалаврів та магістрів. Крім того, у закладах вищої освіти області здобувають науковий ступінь аспіранта 598 осіб. Освітній процес забезпечують 2880 педагогічних та науково-педагогічних працівників, з них штатних 2413 осіб.

Осередком дитячої творчості на Поділлі є мережа позашкільля. В області функціонує 65 закладів позашкільньої освіти, з них 4 обласних центри, 36 закладів позашкільньої освіти та 25 дитячо-юнацьких спортивних шкіл у територіальних громадах. Кількість здобувачів освіти, які отримують освітню послугу у таких закладах, на 01.11.2024 становить 38,8 тис. осіб.

Охорона здоров'я. У Хмельницькій області організовано функціонування спроможної мережі закладів охорони здоров'я у межах Хмельницького госпітального округу з поділом на три госпітальні кластери – Кам'янець-Подільського, Хмельницького, Шепетівського районів.

Наразі у мережі єдиного медичного простору області функціонує 81 комунальний заклад:

- Хмельницький обласний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф;
- 32 заклади з надання первинної медичної допомоги (далі – ЦПМСД);
- 43 заклади з надання спеціалізованої медичної допомоги (у тому числі 12 обласного рівня), з них 6 – із надання виключно амбулаторної допомоги;
- 5 спеціалізованих обласних закладів (КНП “Хмельницький обласний центр служби крові”, КНП “Хмельницький обласний патологоанатомічний центр”, КЗОЗ “Центр медико-соціальної експертизи”, КНП “Староушицький обласний дитячий санаторій “Дністер”).

У структурі ЦПМСД сьогодні функціонує 246 амбулаторій загальної практики/сімейної медицини, 509 ФАПів та 381 медичний пункт тимчасового базування.

Спеціалізована допомога населенню надається 33 закладами області, у сфері надання послуг ментального здоров'я працює 2,5 тис. спеціалістів, загалом по області за послугою психосоціальної підтримки звернулись понад 13,0 тис. осіб.

Розвивається система реабілітації військових на базі 12 лікарень області.

Разом із тим, у системі охорони здоров'я Хмельниччини спостерігається низка проблем:

- структурні диспропорції у забезпеченості лікарями та медичними сестрами відповідно до таких параметрів як місто або сільська місцевість, амбулаторна або стаціонарна медична допомога, первинна або спеціалізована медична допомога та розподіл фахівців усередині спеціалізованої допомоги;
- кластерні ЗОЗ мають перспективні потреби в лікарях окремих спеціальностей, зокрема, реабілітаційних;
- профілактичний і реабілітаційний напрями, екстрена медична допомога потребують суттєвого покращення ;

- недостатній розвиток спортивної медицини, зокрема, уваги потребує фізкультурно-спортивна реабілітація військовослужбовців та ветеранів війни.

Соціальний захист. У сфері соціального захисту населення на обласному рівні функціонує 27 будинків-інтернатів для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю, в яких отримують послуги 2280 громадян, у тому числі 649 внутрішньо переміщених осіб.

Соціальні послуги в територіальних громадах області забезпечують 66 надавачів соціальних послуг (у тому числі 45 центрів надання соціальних послуг, 9 територіальних центрів соціального обслуговування, 5 центрів соціальних служб, 7 реабілітаційних установ системи соціального захисту населення (центри комплексної реабілітації)).

Всього в області соціальне обслуговування громадян здійснюється 184 надавачами послуг комунальної та приватної форм власності.

Структуру соціальних послуг у Хмельницькій області за кількістю їх споживачів наведено на рис. 2.8.

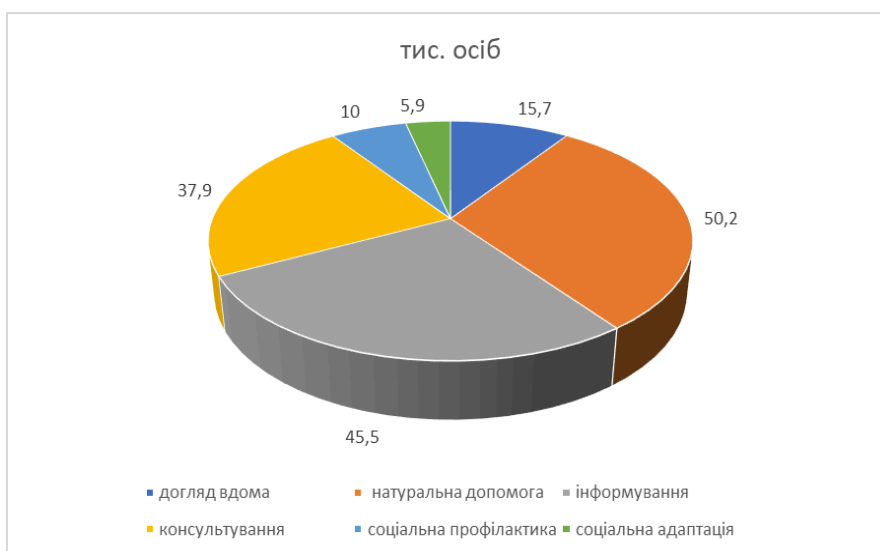

Рисунок 2.8 - Структура соціальних послуг у Хмельницькій області за кількістю їх споживачів

Найбільша кількість базових соціальних послуг надається у Хмельницькій (16 із 18 базових соціальних послуг), Волочиській (15), Меджибізькій (13), Кам'янець-Подільській, Славутській (по 12), Старосинявській, Ярмолинецькій, Нетішинській, Понінківській, Шепетівській (по 11), Гуківській, Дунаєвецькій, Красилівській, Теофіпольській, Берездівській, Ізяславській, Судилківській (по 10) територіальних громадах.

Транспорт і зв'язок. Галузь транспорту і зв'язку займає важливе місце в економіці Хмельницької області. Станом на 2023 рік у цій галузі функціонувало 343 транспортних підприємств та 187 ФОП, а також 3300 підприємств і 5449 ФОП, що забезпечують послуги зв'язку. Сумарно у галузі транспорту і зв'язку у 2023 році було працевлаштовано 18101 особу.

Динаміку кількості підприємств та зайнятого населення у галузі транспорту і зв'язку в Хмельницькій області упродовж 2019-2023 років наведено у табл. 2.8.

Таблиця 2.8 - Динаміка кількості підприємств та чисельності зайнятого населення у галузі транспорту і зв'язку в Хмельницькій області у 2019-2023 роках

№з/п	Показник	Роки				
		2019	2020	2021	2022	2023
1	Кількість суб'єктів господарювання, одиниць, у т.ч.:	6440	6921	7664	8316	9279
1.1.	-підприємств	3318	3340	3182	3238	3643
1.2	-ФОП	3122	3581	4482	5078	5636
2	Чисельність зайнятого населення, осіб, у т.ч.:	16345	15872	16717	16783	18092
2.1	-на підприємствах	12319	11429	11135	10795	11601
2.2	- у ФОП	4026	4443	5582	5988	6491

Важливе місце у перевезенні вантажів і пасажирів як у межах області, так і в зв'язках з іншими регіонами країни, займає залізничний транспорт. Область розташована в зоні діяльності Південно-Західної залізниці, на її території функціонує понад 50 залізничних станцій. Найбільшими залізничними вузлами в області є станції Шепетівка і Гречани. Найважливішими залізничними шляхами, що перетинають територію області, є: Київ – Хмельницький – Львів, а також, Шепетівка – Кам'янець-Подільський – Чернівці.

Довжина залізничних шляхів в області – 738 км, а щільність залізничної мережі становить 35,8 км на 1 тис. кв. км території (по Україні – 37,6 км).

Найбільша щільність залізниць – в центральній і північній частинах області, найменша – у південній. Найважливіші залізничні шляхи Київ – Хмельницький – Львів і Київ – Козятин – Шепетівка –Здолбунів (електрифікована) перетинають область зі сходу на захід, а Шепетівка – Хмельницький – Кам'янець-Подільський – Чернівці – з півночі на південь.

Провідне місце за обсягами вантажних перевезень серед видів транспорту займає автомобільний. Мережа автомобільних доріг загального користування державного значення на території області складає 2104,1 км, місцевого значення – 5088,8 км.

Найбільш інтенсивний рух вантажівок відбувається в трикутнику Київ-Умань-Хмельницький (включає Вінницю та Житомир) та на дорозі Хмельницький-Тернопіль-Львів.

Головне транспортне навантаження приймають три автодороги державного значення, загальною протяжністю 446,9 км:

- міжнародна автомобільна дорога М-30 Стрий – Умань – Дніпро – Ізварине (через міста Вінниця і Кропивницький). Ділянка зазначеної автомобільної дороги співпадає із трасою міжнародної дороги Е-50;
- національна автомобільна дорога Н-03 Житомир – Чернівці. Проходить територією Житомирської, Хмельницької та Чернівецької областей;
- національна автомобільна дорога Н-25 Городище – Рівне – Старокостянтинів проходить територією Рівненської і Хмельницької областей.

Мережа автомобільних доріг загального користування місцевого значення області становить 810 одиниць протяжністю 5088,76 км, з яких:

- обласних – 390 одиниць протяжністю 3668,2 км;
- районних – 420 одиниць, протяжністю 1420,6 кілометрів.

Внутрішньообласна автобусна маршрутна мережа області налічує 827 маршрутів (включно з маршрутами територіальних громад). Зокрема, маршрутна мережа, організатором перевезень на якій є Хмельницька обласна державна адміністрація, налічує 550 міжміських та приміських автобусних маршрутів загального користування, що не виходять за межі території області, які обслуговують 180 суб'єктів господарювання у сфері надання автомобільних пасажирських перевезень (27 юридичних осіб та 153 фізичних осіб-підприємців). Маршрутна мережа забезпечує транспортне охоплення всіх територіальних громад області з містом Хмельницький.

В області функціонує комунальне підприємство “Аеропорт Хмельницький”, що належить до сфери управління Хмельницької обласної ради. Аеропорт розташований на відстані 7 км на південний захід від обласного центру. До повномасштабного російського вторгнення аеропорт активно працював над відновленням повноцінного функціонування (затверджено Програму модернізації та фінансової підтримки комунального підприємства «Аеропорт Хмельницький» на 2023-2027 роки, виготовлено проєктно-кошторисну документацію на реконструкцію аеродромного комплексу, проведено ремонт злітно-посадкової смуги аеродрому, адмінбудівлі, будівлі контрольно-пропускного пункту та приміщення пункту керування польотів малої авіації.

Проблемними питаннями розвитку галузі транспорту і зв'язку є:

- транспортно-експлуатаційний стан переважної більшості доріг знаходиться у незадовільному стані та потребує проведення ремонту. На даний час покриття автомобільних доріг загального користування місцевого значення області в більшості зношене на 60–80% від площі покриття і у такому стані перебуває приблизно 90% доріг. Швидке руйнування дорожніх конструкцій спричинено збільшенням вагових навантажень від транспортних засобів, інтенсивності руху, на які існуюча мережа доріг не розрахована;
- орієнтовно 20% усіх 326 мостових споруд, розташованих на автошляхах області, перебувають у непрацездатному і обмежено працездатному експлуатаційному стані;
- транспортно-логістична інфраструктура області характеризується недостатнім рівнем якості послуг з перевезення пасажирів та вантажів. Рухомий склад є застарілим та не відповідає потребам населення та нормативним вимогам;
- дефіцит персоналу, зокрема водіїв, низький відсоток екологічних видів громадського транспорту, зменшення кількості платоспроможних пасажирів, створення загального навантаження на інженерно-транспортну інфраструктуру

внаслідок швидких темпів автомобілізації, брак транспортних засобів, пристосованих для перевезення осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення.

Енергетика. Електропостачання області здійснюється від електростанцій та підстанцій Південно-Західної електроенергетичної системи, розташованих на території області, так і від зовнішніх джерел електроенергії, зв'язок з якими здійснюється по лініях електропередачі напругою 330-750 кВт. Енергосистема області з'єднана по магістральних лініях електропередачі із Західною (Рівненська область) та Центральною енергосистемою (Житомирська область). На території області (м. Нетішин) розташована Хмельницька АЕС (встановлена потужність 2000 МВт), що підключена до енергосистем України та країн Центральної Європи. Середній обсяг виробленої електроенергії в рік становить близько 14-15 млрд кВт-год електроенергії – тобто 15,6% виробництва всіх АЕС України. У загальній структурі обсягу промислового виробництва частка енергетики становить 34,2 відсотка.

Розподіл електричної енергії на 80% території області здійснює ОСР АТ “Хмельницькобленерго”. Загальна довжина ліній електропередач становить 32923,1 км повітряних 0,4-110 кВ та 1923,2 км кабельних ліній 0,4-110 кВ. В експлуатації знаходяться 8125 підстанцій загальною трансформаторною потужністю 3540,6 тис. кВА.

Послуги з розподілу природного газу на території Хмельницької області надає газорозподільна компанія Оператор ГРМ – Хмельницька філія ТОВ “Газорозподільні мережі України”. Газорозподільні мережі Хмельниччини нараховують близько 18 тис. км підземних газопроводів. Підприємство безперебійно розподіляє природний газ для близько 2,5 тис. промислових підприємств, на об'єкти соціальної сфери, підприємства ТКЕ. Джерелом постачання природного газу населених пунктів області є 63 газорозподільні станції (ГРС).

Послуги. Сфера послуг у структурі економіки Хмельницької області станом на 2023 рік була представлена 49 підприємствами. Крім того, у той же період у сфері послуг свою діяльність здійснювали 4705 фізичних осіб-підприємців. Динаміка кількості суб'єктів господарської діяльності та чисельності зайнятого населення у сфері послуг у Хмельницькій області упродовж 2019-2023 років, відображена у табл. 2.10, свідчить про помітне просідання галузі у 2022 році, із початком російсько-української війни. Однак, уже у 2023 році кількість суб'єктів господарювання та чисельність зайнятого населення у цій галузі суттєво збільшилась, що пояснюється частково припливом внутрішньо переміщених осіб, які працевлаштовувались після перекваліфікації або за програмами центрів зайнятості чи розпочинали власну справу у цій галузі економіки.

Таблиця 2.9 - Динаміка кількості підприємств та чисельності зайнятого населення у сфері послуг в Хмельницькій області у 2019-2023 роках

№з/п	Показник	Роки				
		2019	2020	2021	2022	2023
1	Кількість суб'єктів господарювання, одиниць, у т.ч.:	4320	4472	4222	4086	4754

1.1.	-підприємств	65	62	60	42	49
1.2	-ФОП	4255	4410	4162	4044	4705
2	Чисельність зайнятого населення, осіб, у т.ч:	5261	5250	4965	4717	5512
2.1	-на підприємствах	267	297	290	251	280
2.2	- у ФОП	4994	4953	4675	4466	5232

Окремим значимим сектором у галузі послуг є сектор комунальних послуг. Наразі в області діють 90 комунальних підприємств, які надають послуги централізованого теплопостачання, водопостачання та водовідведення, утримання житлових будинків та прибудинкових територій, благоустрою населених пунктів області. 14 підприємств теплоенергетики забезпечують послугами централізованого теплопостачання 14 населених пунктів області.

На території області послуги з питного водопостачання та водовідведення надають 49 підприємств (16 спеціалізованих комунальних, 32 багатогалузевих комунальних, 1 відомче (державне)). Водопровідно-каналізаційні підприємства області обслуговують 192 водопровідних насосних станцій, 3894,5 км водопровідних мереж, 36 каналізаційних очисних споруд, 1122,6 км каналізаційних мереж, 984 одиниць насосного обладнання та інше.

На території області послуги централізованого теплопостачання надаються 13 підприємствами комунальної теплоенергетики та одним підприємством ВП “Хмельницька АЕС”.

В експлуатації перебуває 747 котелень, з яких: 537 – комунальні котельні, 210 – відомчі; 632,95 км теплових мереж у двотрубному обчисленні та 191 центральних теплових пунктів. Переважна більшість комунальних котелень працює на газу.

Охоплення послугами з вивезення побутових відходів не перевищує 76,5% населення регіону. При цьому, показник у сільських населених пунктах є суттєво нижчим.

2.3. Розвиток малого і середнього підприємництва

Мале і середнє підприємництво в Україні і в області тривалий час функціонує у складних соціально-економічних умовах. Встановлення у 2020-2022 роках на території України карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби, спричиненої коронавірусом COVID-19, мало негативний вплив на розвиток малого та середнього підприємництва в регіоні.

Через повномасштабну збройну агресію російської федерації у 2022 році було втрачено значну частку міжгалузевих і логістичних зв'язків, робочої сили, ускладнено міжнародні

відносини, суттєво зросли інвестиційні ризики та негативні очікування населення. Руїнувань зазнали як об'єкти критичної інфраструктури, так і виробничі потужності суб'єктів підприємництва.

Разом із тим, у 2023 році Хмельницька область увійшла до переліку областей, в економіці яких домінує промисловість (за часткою у доданій вартості – 38%).

За даними ГУ ДПС в Хмельницькій області протягом 2021-2024 років на Хмельниччині спостерігалось зростання кількості фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб (Рис. 2.9).

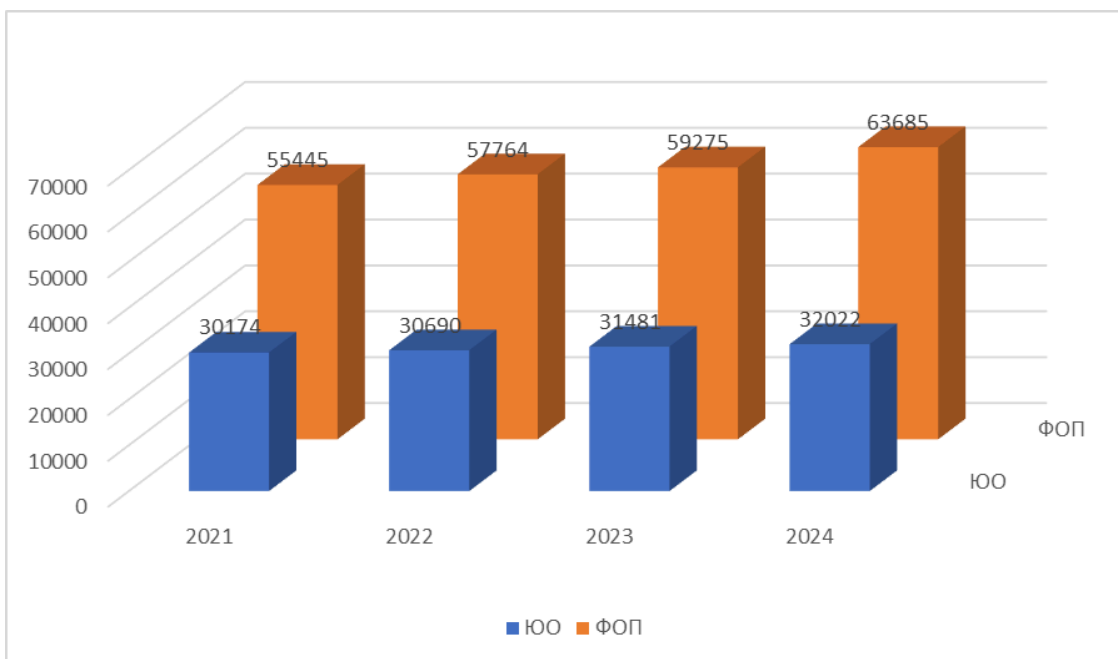

Рисунок 2.9 - Динаміка зростання суб'єктів підприємництва у Хмельницькій області у 2021-2024 роках

На 1 січня 2024 року підприємницьке середовище області налічувало 7079 підприємств, з них 12 великих (+5 підприємств до 2018 року), 381 середнє (+9 підприємств), 6686 малих (+111 підприємств). При цьому суб'єкти мікропідприємництва налічують 5686 одиниць або 80,3% від усіх зареєстрованих підприємств.

Таблиця 2.10 - Основні структурні показники діяльності підприємств

	Кількість підприємств		Кількість зайнятих працівників		Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг)	
	Одиниць	Питома вага, %	тис. осіб	Питома вага, %	млн грн	Питома вага, %
Великі підприємства	12	0,2	11,0	9,6	47032,6	24,0
Середні підприємства	381	5,4	67,2	58,9	91768,7	46,7
Малі підприємства	6686	94,4	35,9	31,5	57517,2	29,3

Таким чином, основою економіки регіону є середні підприємства, де зайнято 58,9% працівників, які забезпечують 46,7% обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг).

Основними сферами діяльності великих підприємств є промисловість, сільське господарство та будівництво. Тоді як для суб'єктів малого і середнього підприємництва області пріоритетними сферами є промисловість, торгівля та сфера послуг, сільське господарство, будівництво, транспорт та зв'язок.

Наразі, на території Хмельниччини працює 26 релокованих підприємств, 20 із яких стали на облік у ГУ ДПС у Хмельницькій області. Свою діяльність підприємства здійснюють у таких галузях:

- швейна промисловість;
- машинобудування;
- виробництво електричного устаткування;
- виробництво деталей для автотранспортних засобів;
- виробництво СІП панелей та домокомплектів;
- виробництво гідравлічного обладнання;
- продаж та ремонт с/г техніки та обладнання, автокранів, спецтехніки.

Регіональним фондом підтримки підприємництва у Хмельницькій області здійснюється фінансова підтримка малого і середнього підприємництва у таких у пріоритетних сферах:

- виробництво будівельних матеріалів;
- виготовлення швейних виробів;
- переробка сільськогосподарської продукції;
- виробництво продуктів харчування.

За даними Головного управління Державної податкової служби у Хмельницькій області кількість суб'єктів господарювання, які перебувають на обліку на 01 листопада 2024 року, у порівнянні з їх кількістю за відповідний період 2023 року зросла на 4,2 тис. од. або на 4,4% і становила 99,7 тис. суб'єктів господарювання. Кількість фізичних осіб-підприємців збільшилася на 3,5 тис. од. або на 5,5% та становила 67 тис. осіб.

На 01.01.2025 на території області функціонувало близько 1,5 тис. об'єктів оптової та роздрібної торгівлі. Зокрема, працює більш як 200 закладів мережевої торгівлі та 48 основних торговельних центрів. Діє 87 ринків (на 35 тис. торгових місць), серед яких: 8 продовольчих, 37 непродовольчих, 42 змішаних.

Динаміка кількості суб'єктів господарювання та чисельності зайнятого у галузі оптової і роздрібної торгівлі в Хмельницькій області у 2019-2023 роках представлена у табл. 2.12.

Таблиця 2.11 - Динаміка кількості суб'єктів господарювання та чисельності зайнятого у галузі оптової і роздрібної торгівлі в Хмельницькій області у 2019-2023 роках

№з/п	Показник	Роки				
		2019	2020	2021	2022	2023
1	Кількість суб'єктів господарювання, одиниць, у т.ч.:	33974	33696	31635	30765	32993
1.1.	-підприємств	1711	1573	1619	1303	1515

1.2	-ФОП	32263	32123	30016	29462	31478
2	Чисельність зайнятого населення, осіб, у т.ч.:	66253	63946	61294	56666	61139
2.1	-на підприємствах	14271	12202	12127	10712	11282
2.2	- у ФОП	51985	51744	49167	45954	49857

Проблемними питаннями у сфері малого та середнього підприємництва сьогодні є:

- дефіцит власних фінансових ресурсів;
- скорочення попиту та ринків збуту продукції;
- дефіцит робочої сили.

2.4. Рівень зайнятості населення

Структура зайнятості найманих працівників у залежності від розміру підприємства знаходиться на рівні середньої величини по Україні та суттєво не відрізняється від сусідніх областей.

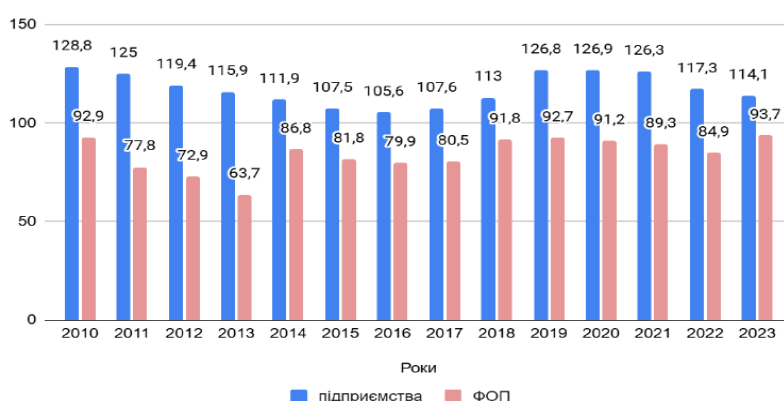

Рисунок 2.10 - Кількість зайнятих працівників у суб'єктах підприємництва

За сприяння Хмельницького обласного центру зайнятості на підприємства, які перемістили свою діяльність на Хмельниччину працевлаштовано 140 осіб, у тому числі 25 внутрішньо переміщених.

Найбільшими за чисельністю зайнятих залишаються сільське господарство, лісове та рибне господарство, промисловість, оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, будівництво, державне управління й оборона, освіта, обов'язкове соціальне страхування.

Основними проблемами у сфері зайнятості у Хмельницькій області є:

- розрив в оплаті праці між чоловіками і жінками у діапазоні 71% - 99,3%, що призводить до укорінення стереотипів щодо типово "жіночих" і "чоловічих" професій;
- неформальна зайнятість без офіційного оформлення трудових відносин;

- зростання жіночого безробіття (51% у 2021 році, 56% у 2022 році, 72% у 2023 році) на тлі загального скорочення безробіття в області;
- зростання безробіття серед ветеранів російсько-української війни (наразі 11,9% ветеранів мають потребу у працевлаштуванні).

III. Наука та інновації

3.1. Кількість закладів вищої освіти та напрями їх підготовки, кількість студентів

Станом на початок 2025 року в області функціонує 13 закладів вищої освіти, які забезпечують фахову підготовку 29,4 тис. здобувачів освіти.

Перелік закладів вищої освіти та напрями підготовки здобувачів за спеціальностями наведено у табл. 3.1.

Таблиця 3.1 - Перелік закладів вищої освіти Хмельниччини та напрями (спеціальності) підготовки

№з\п	ЗВО	Напрями підготовки (спеціальності)
1.	Відокремлений структурний підрозділ закладу вищої освіти "Відкритий міжнародний університет розвитку людини "Україна" Хмельницький інститут соціальних технологій	014 Біологія та здоров'я людини. Здоров'я людини. 017 Фізична культура і спорт 053 Психологія 081 Право 227 Фізична реабілітація. Фізична терапія, ерготерапія. Терапія та реабілітація 231 Соціальна робота
2.	Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (військова частина 9960)	035 Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно), перша - англійська 053 Психологія 081 Право 172 Електронні комунікації та радіотехніка. Телекомунікації та радіотехніка 252 Безпека державного кордону 262 Правоохоронна діяльність 256 Національна безпека

3.	Університет економіки і підприємництва	051 Економіка 071 Облік і оподаткування 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок 073 Менеджмент 076 Підприємництво та торгівля 121 Інженерія програмного забезпечення
4.	Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія	012 Дошкільна освіта 034 Культурологія 025 Музичне мистецтво 013 Початкова освіта 053 Психологія 014 Середня освіта. Українська мова і література. Історія та громадянська освіта. Англійська мова та зарубіжна література. Мистецтво. Образотворче мистецтво. Фізична культура. Німецька мова та зарубіжна література. 231 Соціальна робота 016 Спеціальна освіта 242 Туризм і рекреація 024 Хореографія
5.	Хмельницький інститут імені Блаженнішого Володимира, Митрополита Київського і всієї України Приватного акціонерного товариства "Вищий навчальний заклад "Міжрегіональна Академія управління персоналом"	051 Економіка 081 Право 262 Правоохоронна діяльність 053 Психологія 242 Туризм і рекреація 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
6.	Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут	241 Готельно-ресторанна справа 075 Маркетинг 073 Менеджмент 076 Підприємництво та торгівля 081 Право 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
7.	Хмельницький національний університет	174 Автоматизація, комп'ютерно-інтегровані технології та робототехніка 274 Автомобільний транспорт 208 Агроінженерія 191 Архітектура та містобудування 133 Галузеве машинобудування. Агропереробка та інжиніринг. Робототехнічні та мехатронні системи галузі. 241 Готельно-ресторанна справа 022 Дизайн 101 Екологія 051 Економіка

		141 Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка 172 Електронні комунікації та радіотехніка 121 Інженерія програмного забезпечення 126 Інформаційні системи та технології 125 Кібербезпека та захист інформації 122 Комп'ютерні науки 122 Комп'ютерні науки 075 Маркетинг 132 Матеріалознавство 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії 292 Міжнародні економічні відносини
		071 Облік і оподаткування 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація 076 Підприємництво та торгівля 052 Політологія 081 Право 131 Прикладна механіка 015 Професійна освіта 053 Психологія 014 Середня освіта. Українська мова і література. Технології. Біологія та здоров'я людини. Фізична культура. Англійська мова та зарубіжна література. Фізична культура. Польська мова та зарубіжна література. 231 Соціальна робота 227 Терапія та реабілітація 182 Технології легкої промисловості 242 Туризм і рекреація 017 Фізична культура і спорт 035 Філологія. Українська мова та література. Прикладна лінгвістика. слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша - польська. Германські мови та літератури (переклад включно), перша - англійська. 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок 161 Хімічні технології та інженерія
8.	Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова	073 Менеджмент 293 Міжнародне право 081 Право 053 Психологія 281 Публічне управління та адміністрування 014 Середня освіта 232 Соціальне забезпечення 242 Туризм і рекреація 035 Філологія 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

9.	Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»	015 Професійна освіта. Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології. Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства 051 Економіка 071 Облік і оподаткування 072 Фінанси, банківська справа та страхування 073 Менеджмент 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність 101 Екологія 141 Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка 193 Геодезія та землеустрій (201) Агрономія (203) Садівництво, плодоовочівництво та виноградарство (204) Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва (206) Садово-паркове господарство (208) Агроінженерія (211) Ветеринарна медицина (274) Автомобільний транспорт (275) Транспортні технології на автомобільному транспорті (281) Публічне управління та адміністрування
10.	Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка	106 Географія 241 Готельно-ресторанна справа 012 Дошкільна освіта 101 Екологія 051 Економіка 061 Журналістика 032 Історія та археологія 122 Комп'ютерні науки 073 Менеджмент 071 Облік і оподаткування 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація 076 Підприємництво та торгівля 052 Політологія 013 Початкова освіта 053 Психологія 014 Середня освіта. Мистецтво. Музичне мистецтво. Математика. Українська мова і література. Історія та громадянська освіта. Фізична культура. Біологія та здоров'я людини. Географія. Англійська мова та зарубіжна література. Німецька мова та зарубіжна література. Фізика та астрономія. Польська мова та зарубіжна література. Захист України. 231 Соціальна робота 232 Соціальне забезпечення

		016 Спеціальна освіта 227 Терапія та реабілітація 242 Туризм і рекреація 017 Фізична культура і спорт 035 Філологія
11.	Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти "Кам'янець-Подільський державний інститут"	051 Економіка 071 Облік і оподаткування 015 Професійна освіта 231 Соціальна робота 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
12.	Приватний заклад вищої освіти "Кам'янець-Подільський податковий інститут"	081 Право 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
13.	Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	-

3.2. Наукові дослідження. Інноваційно активні підприємства

За останніми статистичними даними у Хмельницькій області у 2022 році наукові дослідження і розробки здійснювало два підприємства.

Визначальною характеристикою розвитку інноваційного потенціалу є наукові кадри. Протягом останніх років загальна кількість працівників, задіяних у наукових дослідженнях та розробках, значно скоротилася і у 2022 році становила 209 осіб, що становить 0,4% до загальної кількості працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок (у 2018 році – 348 осіб).

Найбільша кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок у 2020 році, працювала у галузі технічних наук (46,4%) та суспільних наук (28,3%) та сільськогосподарських наук (17,6%). Відсутні наукові дослідження і розробки у галузях медичних та гуманітарних наук.

Починаючи з 2013 року, спостерігається стійка тенденція до скорочення витрат у Хмельницькій області на прикладні дослідження та науково-технічні розробки. Натомість стійко зростали витрати на фундаментальні дослідження. У 2019 році найбільший обсяг витрат на наукові дослідження (63,6%) було спрямовано на виконання фундаментальних наукових досліджень.

Впровадження процесу підприємницького відкриття та дослідження потенційних сфер смарт-спеціалізації здійснювалося у 2019 році за допомогою методики Спільного дослідницького центру Європейського Союзу JRC, що передбачало проведення кількісного та якісного аналізу статистичних даних.

Первинний відбір включав 203 галузі. У 2014 році 23 галузі мали інноваційний потенціал в області, 17 галузей мали інноваційний потенціал у сукупній промисловості країни, 15 галузей мали інноваційний потенціал за двома критеріями. У 2016 році 19 галузей мали

інноваційний потенціал в області, 13 галузей мали інноваційний потенціал у сукупній промисловості країни та 12 галузей мали інноваційний потенціал за двома критеріями. Поєднуючи 2014 рік і 2016 рік, визначили 9 галузей, що становлять 8,7% загальної зайнятості у області.

Відтак, галузями, що мають інноваційний потенціал, у Хмельницькій області є:

- виробництво текстильних виробів;
- виробництво будівельних металевих конструкцій і виробів. ;
- виробництво металевих баків, резервуарів і контейнерів;
- виробництво інструментів і обладнання для вимірювання, дослідження та навігації; виробництво годинників;
- виробництво металообробних машин і верстатів;
- виробництво кузовів для автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів;
- виробництво вузлів, деталей і приладдя для автотранспортних засобів;
- виробництво меблів;
- постачання пари, гарячої води та кондиційованого повітря.

В умовах війни виникла необхідність у нових розробках та інноваціях у сфері військово-промислового комплексу задля підвищення обороноздатності держави.

3.3 Патентна діяльність в регіоні

Згідно з офіційними даними, представленими на ресурсах Українського національного офісу інтелектуальної власності, у Хмельницькій області впродовж 2020-2024 років спостерігалася стійка тенденція (за винятком 2022 року) зростання патентної діяльності в регіоні (рис. 3.1).

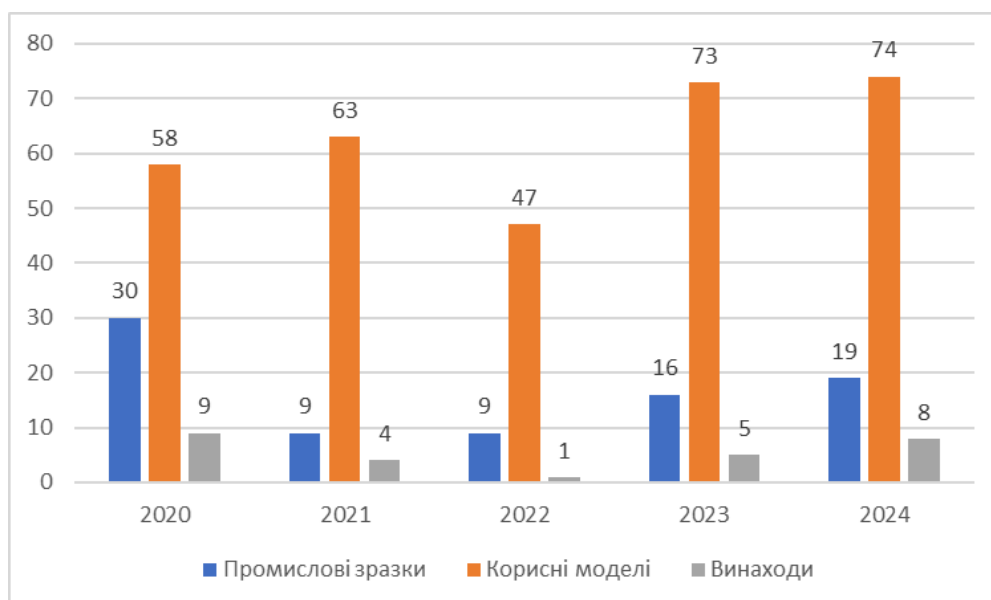

Рисунок 3.1 - Надходження заявок на винаходи, корисні моделі та промислові зразки у Хмельницькій області у 2020-2024 роках

Заявки на винаходи, корисні моделі та промислові зразки надходили за напрямками: електротехніка, прилади, хімія, машинобудування.

Зокрема, яскравим прикладом патентної діяльності у Хмельницькій області є активність закладу вищої освіти «Подільський державний університет». Упродовж 2020-2024 ним було подано 61 заявку на винаходи та корисні моделі у сфері аграрного машинобудування та обладнання, а також агротехнології (рис. 3.2).

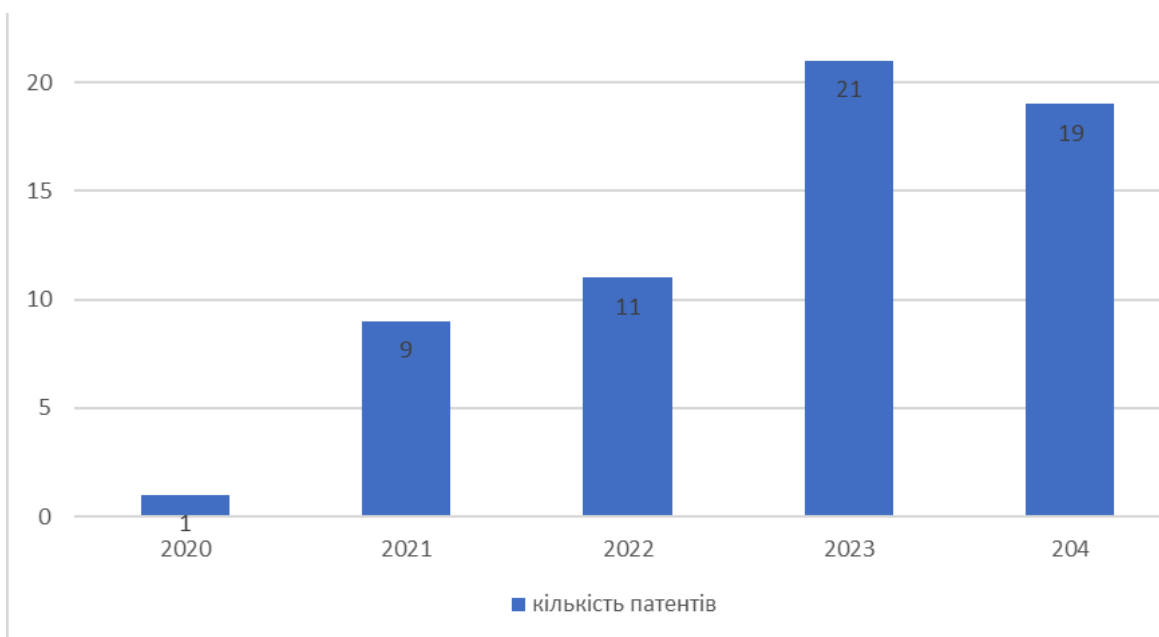

Рисунок 3.2 - Заявки на винаходи і корисні моделі, подані у 2020-2024 роках, ЗВО «Подільський державний університет»

IV. Інноваційна інфраструктура Хмельницької області

4.1. Наукові парки

У Хмельницькій області зареєстровано один науковий парк — ТОВ «Науковий парк Хмельницького національного університету» (ТОВ «Науковий парк ХНУ»), створений 26 липня 2024 року. Головна мета діяльності наукового парку Хмельницького національного університету - розвиток науково-технічної та інноваційної діяльності у закладі вищої освіти, ефективне та раціональне використання наявного наукового потенціалу, матеріально-технічної бази для створення та комерціалізація результатів науково-технічної діяльності і їх впровадження на вітчизняному та закордонному ринках.

4.2. Індустріальні парки

Впродовж 2023-2024 років в Хмельницькій області утворено 6 нових індустріальних парків. Наразі загальна кількість утворених парків становить 9.

Індустріальний парк “Славута”, ініціатор створення – Славутська міська рада, включений до Реєстру індустріальних парків 07.02.2014 року. Площа земельної ділянки – 50 гектарів. Пріоритетні напрями діяльності: галузі середнього та малого машинобудування, деревообробки, фармацевтики.

Індустріальний парк “Хмельницький”: ініціатор створення – Хмельницька міська рада; включений до Реєстру ІП 07.02.2019; площа – 91 га; пріоритетні напрями діяльності – текстильне виробництво, виробництво електричного устаткування та агропереробка.

Індустріальний парк “КРАСИЛІВ ТЕХНОПОРТ”: ініціатор створення – АТ “Красилівський машинобудівний завод”; включений до Реєстру ІП 22.12.2023; площа – 10,1 га; пріоритетні напрями діяльності – металообробка та виготовлення металевих виробів.

Індустріальний парк “ЕКО АГРО ХАБ Поділля “Городок”: ініціатор створення – ТОВ “Епіцентр К”; включений до Реєстру ІП 22.12.2023; площа – 50,2 га; пріоритетні напрями діяльності – переробна та харчова промисловість.

Індустріальний парк “Ф’ЮЧЕ ІНДАСТРІ ХАБ”: ініціатор створення – ТОВ “Віннер інвест капітал”; включений до Реєстру ІП 01.10.2024; площа – 10,0 га; пріоритетні напрями діяльності – переробка харчових продуктів, альтернативна енергетика та науково-технічна діяльність.

Індустріальний парк “ТЕОФІПОЛЬ ЕКО ПАРК”: ініціатор створення – Теофіпольська селищна рада; включений до Реєстру ІП 10.12.2024; площа – 30,9 га; пріоритетні напрями діяльності – паперова та супутні галузі переробної промисловості.

Індустріальні парки “Арт Пак Індастріал”, “Ей-Бі-Сі Хаб” та “НОВА СИНЕРДЖИ” перебувають на стадії реєстрації.

У селі Богданівці Хмельницької територіальної громади планується створення індустріального парку “Ей-Бі-Сі Хаб” площею 11,1 га. Якірним підприємством буде завод з переробки сої на соєвий та протеїновий концентрат.

Ще одним майданчиком для розвитку промислової галузі має стати індустріальний парк “Арт Пак Індастріал”. Ініціатором створення парку є ТОВ “АРТ ПАК ІНДАСТРІАЛ”.

Площа земельної ділянки становить 10,2 га. Спеціалізація – видавничо-поліграфічна діяльність.

Індустріальний парк «НОВА СИНЕРДЖИ»: ініціатор створення – Новоушицька селищна територіальна громада; площа – 11,0 га; спеціалізація – переробка сільськогосподарської продукції, виробництво харчових продуктів.

4.3. Цифрові інноваційні хаби

Станом на 01.01.2025 року в Хмельницькій області створено та функціонує 2 цифрові інноваційні хаби: Clotex-HUB та Центр підтримки інновацій та підприємництва iHUB.

Clotex-HUB є першим українським цифровим інноваційним хабом, який офіційно приєднався до мережі Європейських цифрових інноваційних хабів (ЄЦИХ). Він створений у Хмельницькій області й об'єднує Хмельницький національний університет, ГС «Подільський кластер моди», ГО «Хмельницький ІТ кластер» та Агенцію сталого розвитку «АСТАР».

Мета — підвищити рівень ефективності у швейній промисловості та машинобудівному секторі завдяки цифровій трансформації та підтримки бізнесів Хмельниччини, що займаються виробництвом одягу, для впровадження цифрових технологій, серед яких:

- VR/AR технології
- штучний інтелект
- кібербезпека
- інфраструктура для тестування нових технологій
- навчання працівників малого та середнього підприємництва та партнерів
- демонстрація цифрових рішень для малого та середнього бізнесу
- допомога підприємцям у доступі до фінансування.

В цілому, інноваційний потенціал та інтенсивність цифровізації все ще займає досить низьке місце на європейському рівні. Проект CLOTEX-HUB спрямований на підвищення рівня ефективності в швейній промисловості та машинобудуванні секторів цифрової трансформації, надаючи пріоритет виробникам одягу на території Хмельницької області, а також впровадження основних цифрових технологій (передові цифрові навички, технології VR/AR, штучний інтелект та кібербезпека).

Центр підтримки інновацій та підприємництва iHUB - це ІТ-простір, створений для проведення різних заходів, навчання для ІТ-сфери, бізнес-школи, навчання молодих підприємців, конкурсів стартапів та багато іншого. Частиною простору є також коворкінг, доступний для жителів міста.

4.4. Інші важливі об'єкти інноваційної інфраструктури в регіоні

Інноваційна інфраструктура Хмельницької області також охоплює Центр підтримки технологій та інновацій (TISC). Дана інституція в регіоні була створена у серпні 2024 року як складова мережі TISC.

Завданнями TISC є:

- підтримка та просування аналітичних досліджень у сфері реалізації та комерціалізації технологій, набуття, використання та захисту права інтелектуальної власності;
- проведення подій у сфері інтелектуальної власності та інновацій;

-
- поширення знань з питань створення, правової охорони та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності;
 - здійснення науково-експертної та науково-консультативної діяльності, аналіз об'єктів права інтелектуальної власності;
 - надання користувачам доступу до патентних баз даних та інших джерел патентної та непатентної інформації у сфері інтелектуальної власності з метою здійснення патентного пошуку;
 - популяризація напрямів розвитку інтелектуальної власності та інноваційної діяльності;
 - сприяння комерціалізації та трансферу об'єктів права інтелектуальної власності;
 - сприяння взаємодії між усіма учасниками інноваційного процесу.

TISC у Хмельницькій області надає консультаційні, інформаційні, організаційно-освітні тощо послуги як на платній, так і на безоплатній основі.

Елементами інноваційної інфраструктури Хмельницької області також є кластери. Наразі, у регіоні реально функціонує 4 кластери:

- Хмельницький енергетичний кластер;
- IT-кластер міста Хмельницького;
- Подільський кластер моди ("Podillia Fashion Cluster");
- Міжнародний агротуристичний кластер "Дністер 1362".

V. Конкурентні переваги та бар'єри розвитку ключових секторів економіки

Ключовими секторами економіки Хмельницької області є промисловість, зокрема, швейна та машинобудівна, агросектор та енергетика. Крім того, надзвичайним потенціалом відрізняється сектор туристичних індустрій.

Конкурентні переваги та бар'єри їх розвитку проаналізовано у SWOT-матриці (табл. 5.1).

Таблиця 5.1 - SWOT-матриця пріоритетних секторів економіки Хмельницької області

АГРОСЕКТОР	
<i>Сильні сторони</i> Вигідне географічне розташування області. Сприятливі кліматичні умови. Практична державна та регіональна підтримка. Значні сільськогосподарські угіддя та сировина для переробної промисловості дають можливість використовувати сприятливі умови для збільшення експорту сільськогосподарської продукції. Наявність сучасного освітнього осередку із базою практики для підготовки тепличників.	<i>Слабкі сторони</i> Аграрна орієнтація області з домінуванням рослинництва та низьким рівнем переробки сировини створює залежність від зовнішніх ринків. Невідповідність аграрної продукції стандартам ЄС і недостатній розвиток виробничої бази, що унеможливорює вихід на експорт. Низька додана вартість сільськогосподарської продукції. Слабо розвинений сектор тваринництва. Невідповідність освітніх програм сучасним потребам агросектору.
<i>Можливості</i> Високий рівень безробіття у сільській місцевості визначає значний трудовий ресурс для залучення у агросектор. Позитивна динаміка розвитку органічного землеробства в області створює можливості розвитку та посилення спроможності окремого сектору внутрішнього ринку та виходу на зовнішні ринки. Зростання кількості тепличних господарств забезпечує умови для процесів кластеризації в області, а також створює передумови для забезпечення дешевшими свіжими овочами та городиною у регіоні.	<i>Загрози</i> Подальші кліматичні зміни, що унеможливають вирощування частини сільськогосподарських культур. Подальша ерозія та забруднення ґрунтів через природні причини та у зв'язку із безвідповідальним господарюванням може призвести до суттєвого скорочення врожайності та площі родючих земель. Продовження та ескалація війни, що призведе до просування воєнних дій вглиб країни, може паралізувати роботу агросектору та призвести до замінування й подальшого забруднення оброблюваних сільськогосподарських земель.
ЛЕГКА (ШВЕЙНА) ПРОМИСЛОВІСТЬ	
<i>Сильні сторони</i> Наявність значної кількості швейних підприємств у регіоні та, зокрема, в обласному центрі. Наявність освітніх осередків вищої та	<i>Слабкі сторони</i> Більшість підприємств швейної галузі працюють "напівпрозора" щодо податкових зобов'язань та оплати праці. Помітний розрив у заробітній платі у

професійно-технічної освіти, котрі готують фахівців різних спеціальностей для швейної галузі легкої промисловості. Наявність окремих елементів інноваційної інфраструктури у галузі: кластеру, інноваційного цифрового хабу тощо. Доволі висока заробітна плата у галузі. Наявність окремих підприємств, яким вдалося вийти на експорт.	секторі між обласним центром і периферією. Нестача кваліфікованих і компетентних кадрів у зв'язку із міграційними процесами, пов'язаними з війною. Більшість підприємств працюють без ліцензованих технологій (не власні моделі одягу, запозичені лекала, відсутність власної торгової марки та бренду, відсутність усіх необхідних ланок технологічного процесу, наприклад, тестування тканин, тощо). Відсутність сертифікації підприємств відповідно до стандартів ЄС робить неможливим їх вихід на експорт.
<i>Можливості</i> Активність малого та середнього бізнесу у швейній галузі створює диверсифіковану основу для економічного зростання. Розвиток цифрових технологій та інноваційної інфраструктури створює передумови для поліпшення якості роботи сектору швейної промисловості та нівелювання ризику людського фактору. Значна кількість грантових програм створює можливості для налагодження міжнародного партнерства, залучення інвестицій у галузь, що є передумовою виходу швейних підприємств на експорт.	<i>Загрози</i> Міграційний відтік населення створює ризик відтоку ключових фахівців із сектору. Подальша ескалація війни та її просування вглиб країни може призвести до зупинки роботи сектору або релокації частини підприємств у інші регіони чи закордон. Небажання частини підприємств сектору швейної промисловості вийти із “тіні” унеможливить їх участь у грантових програмах, а також буде суттєвою перешкодою для участі у процесах кластеризації.
МАШИНОБУДУВАННЯ	
<i>Сильні сторони</i> Диверсифікована спеціалізація машинобудівних підприємств у регіоні (від виробництва кузовів для автомобілів та машинних вузлів до виробництва обладнання та машин для сільського і лісового господарства, видобувної діяльності) зменшує ризики монопрофільності сектору та економіки регіону. Наявність підприємств, які виробляють обладнання та машини для сільського господарства, лісового господарства, промислових холодильних установок, духових шаф тощо забезпечує закриття розривів у ланцюгах доданої вартості регіону. Залученість третини машинобудівних	<i>Слабкі сторони</i> Часткова фізична і моральна зношеність виробничих комплексів сектору машинобудування, що скорочує конкурентоспроможність підприємств. Недостатня кількість інноваційних розробок для сектору машинобудування, що стримує його прогрес. Залежність сектору від імпоротної давальницької сировини.

підприємств області у співпрацю із оборонною промисловістю забезпечує подальші перспективи розвитку сектору машинобудування.	
<i>Можливості</i> Релокація в область підприємств оборонної промисловості відкриває нові горизонти для машинобудівної галузі. Цифровізація та наявність у регіоні елементів інноваційної інфраструктури (індустріальних парків, наукового парку) створює можливості для подальшого розвитку сектору машинобудування. Наявність закладів вищої освіти, які забезпечують підготовку фахівців за окремими спеціальностями у секторі машинобудування. Функціонування у регіоні підприємств, які виробляють машини та обладнання для текстильного виробництва створює додаткові можливості для подальшого розвитку швейної промисловості.	<i>Загрози</i> Міграційний відтік населення створює ризик відтоку ключових фахівців із сектору. Ескалація війни та її поширення вглиб країни, що може призвести до вимушеної релокації машинобудівних підприємств. Слабкі шанси збільшити обсяги експорту через національні зобов'язання, взяті при укладанні угод із ЄС. Зміна державної політики у питанні створення сприятливих, мотиваційних і стимулюючих умов для залучення капітальних інвестицій у виробництва машинобудування та оптимізації їх зв'язків із іншими секторами економіки. Низька, порівняно із сусідніми європейськими країнами, заробітна плата у секторі машинобудування створює ризики втрати досвідчених фахівців.
ЕНЕРГЕТИКА	
<i>Сильні сторони</i> Наявність сировини для розвитку відновлювальної енергетики та успішно реалізовані проекти у цій галузі. Функціонування ХАЕС. Наявність належних регіональних політик у галузі енергетики, що визначає стратегічне бачення розвитку сектору на найближчі 5 років та, відповідно, його фінансування.	<i>Слабкі сторони</i> Застаріла енергетична інфраструктура та низький рівень енергоефективності в комунальній сфері. Відсутність системного підходу до впровадження енергоощадних технологій. Зношеність інженерних мереж. Недостатній відсоток застосування альтернативної енергетики. Недостатній рівень енергоменеджменту у муніципальних і комунальних установах і організаціях.
<i>Можливості</i> Добудова блоку ХАЕС створить тимчасові та постійні нові робочі місця, обумовить зміцнення позицій Хмельниччини як енергетичного регіону. Наявність сировинної бази, а саме відходів сільського господарства, обумовлює можливості для розвитку біоенергетики.	<i>Загрози</i> Міграційний відтік населення створює ризик “вимивання” ключових фахівців із сектору. Слабка система управління відходами, за якої сортування побутових відходів знаходиться на початковій стадії розвитку, може призвести до нестачі ресурсу для альтернативного палива та уповільнить темпи “зеленого” енергетичного переходу.

ТУРИЗМ

Сильні сторони

Наявність об'єктів природно-заповідного фонду, курортів мінеральних вод, потужної історичної та культурної спадщини.

Наявність інструментів державної та регіональної підтримки сектору туризму.

Наявність і втілення у регіоні достатньої кількості креативних ініціатив, пов'язаних із туристичними атракціями.

Логістично вигідне розташування області є фактором розвитку “транзитного” туризму.

Наявність крафтових виробників у області є передумовою подальшого розвитку гастротуризму та локального туризму (наприклад, заради відвідин майстер-класів).

Слабкі сторони

Недостатньо розвинена туристична інфраструктура стримує повноцінний розвиток туристичного потенціалу.

Незадовільний стан доріг, зношеність інженерних мереж.

Недостатній рівень кваліфікації ключових стейкхолдерів для розробки та реалізації проектів у секторі туризму та залучення інвестицій у нього.

Фрагментарно розвинутий подієвий туризм зменшує об'єми туристичних потоків у регіоні.

Занедбано окремі об'єкти історичної та культурної спадщини, що потенційно можуть зміцнити туристичний потенціал області.

Можливості

Наявність національних і міжнародних донорських програм підтримки розвитку туризму створює можливості для залучення коштів і інвестицій у сектор.

Наявність інвестиційних об'єктів (браунфілдів та грінфілдів) у громадах, де розміщені туристичні локації, збільшує можливості для розбудови туристичної інфраструктури.

Повернення із війни захисників, які потребують фізичної та психологічної реабілітації, створює передумови для розвитку туристично-реабілітаційних об'єктів.

Загрози

Невисокий рівень фінансової спроможності частини громад уповільнює або унеможлиблює реалізацію нових проектів у секторі туризму.

Подальша ескалація війни та її просування вглиб країни може призвести до руйнування історичної спадщини, туристичних об'єктів, відтоку крафтових виробників тощо.

VI. Міжнародна співпраця

6.1 Зовнішньоторговельні операції

Зовнішньоторговельні операції у Хмельницькій області здійснювалися із партнерами зі 116 країнами світу.

Питома вага Хмельницької області у зовнішній торгівлі України товарами становить 2,1% експорту та 1,0% імпорту.

Обсяг експорту у 2024 році склав 975,9 млн. грн, що на 333,6 млн грн або більше, ніж у 2019 році. Динаміка обсягу експорту в 2019-2023 роках демонструє різке скорочення у 2022 році із подальшим скороченням у 2023 році на 0,3%, а також стрімке переважання обсягів експорту відносно навіть довоєнних показників у 2024 році (рис. 6.1).

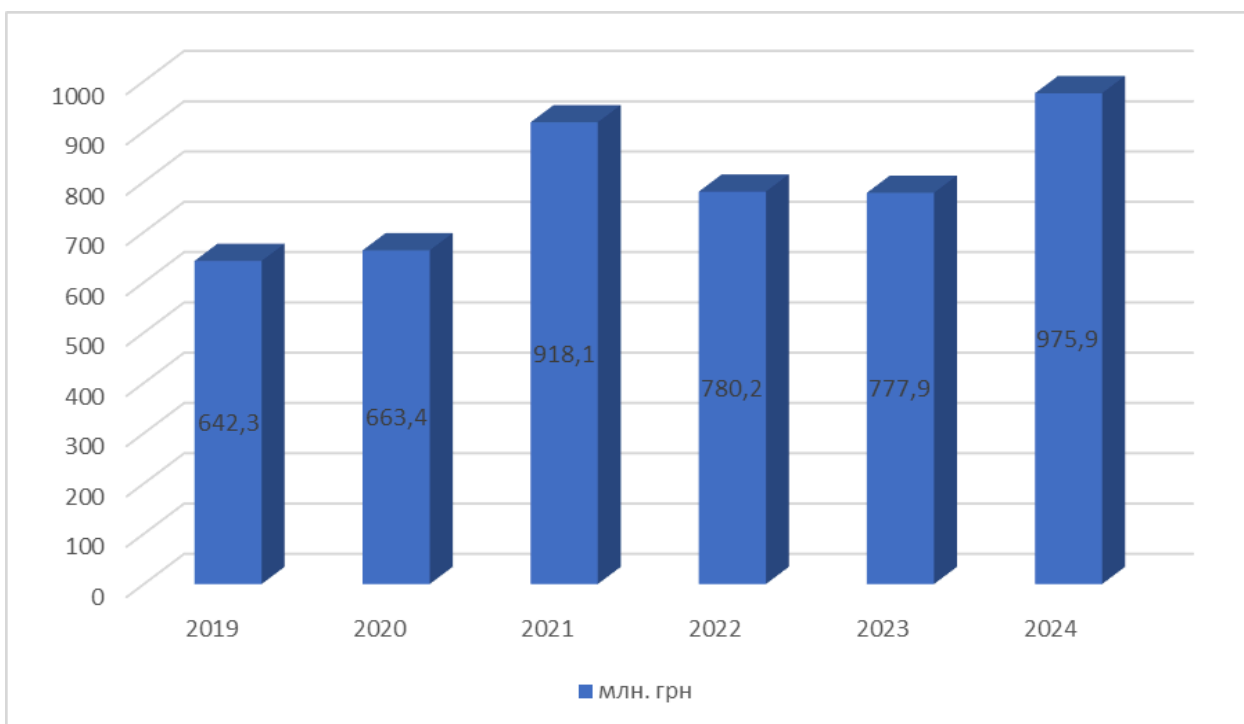

Рисунок 6.1 - Обсяг експорту у 2019-2024 Хмельницької області

У 2023 році експортні поставки товарів області здійснювалися до: Польщі, Румунії, Німеччини, Китаю, Нідерландів, Литви, Іспанії, Республіки Молдови, Єгипту, Бельгії, Чехії, Італії, Республіки Кореї, Туреччини, Болгарії (рис. 6.2). Експортні поставки до інших країн світу становили менше 2% від загального експорту.

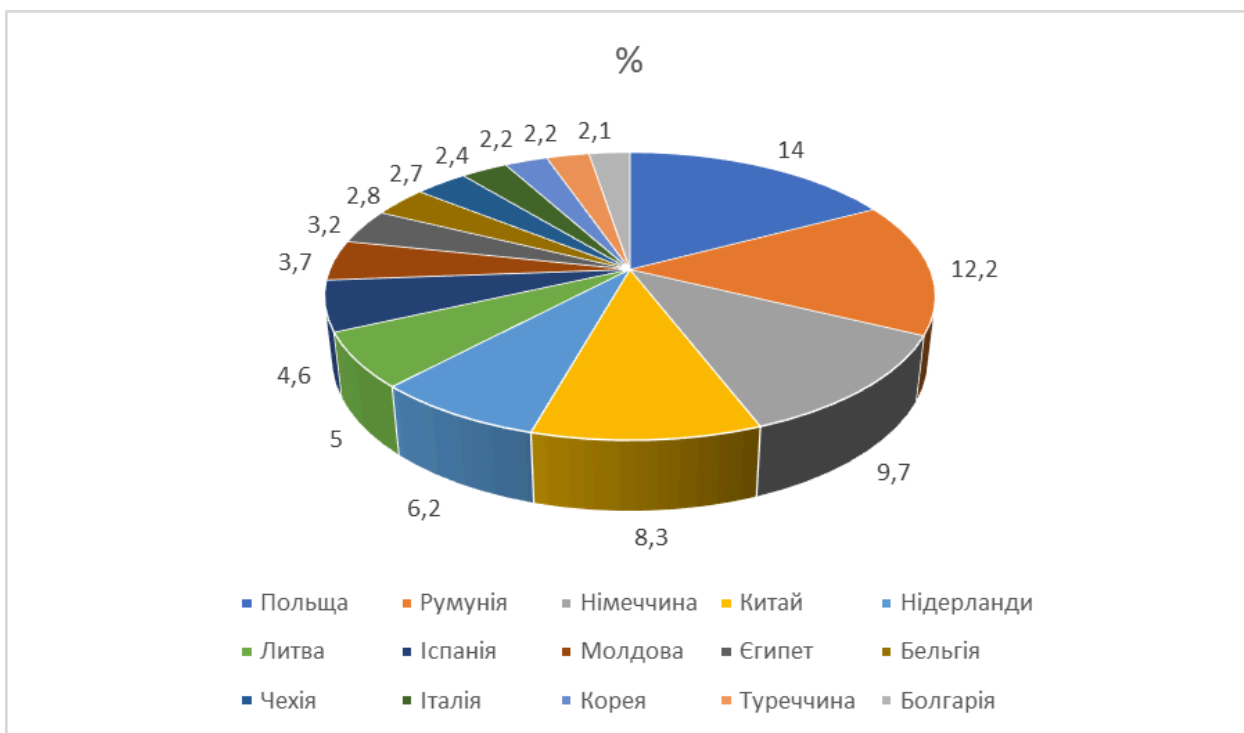

Рисунок 6.2 - Частки експорту (у розрізі країн) Хмельницької області у 2023 році

Обсяг експорту товарів до країн Європейського Союзу у січні-вересні 2024 року збільшився у порівнянні з січнем-вереснем 2023 року на 2% та становив 17872,6 млн. грн, або 67% від загального обсягу експорту.

Основу товарної структури експорту становлять: зернові культури (23,9%); жири та олії тваринного або рослинного походження (13,3%); насіння і плоди олійних рослин (8,9%); меблі (7,1%); електричні машини та обладнання (6,7%), цукор і кондитерські вироби з цукру (6,4%), залишки і відходи харчової промисловості (5,5%); а також яйця птиці, натуральний мед, текстильні матеріали та текстильні вироби, пластмаси, полімерні матеріали, меблі.

Експортний потенціал області, крім того, включає молочні продукти, готові харчові продукти, килими.

Імпорт у 2023 році склав 13690,8 млн. дол США. Основними країнами, з яких імпортуються товари є Китай, Польща, Німеччина, Саудівська Аравія.

Основними постачальниками імпортової продукції в область у 2023 році були: Польща, Німеччина, Туреччина, Литва, Саудівська Аравія, США, Румунія, Італія, Індія, Франція, Чехія, Болгарія (рис. 6.3).

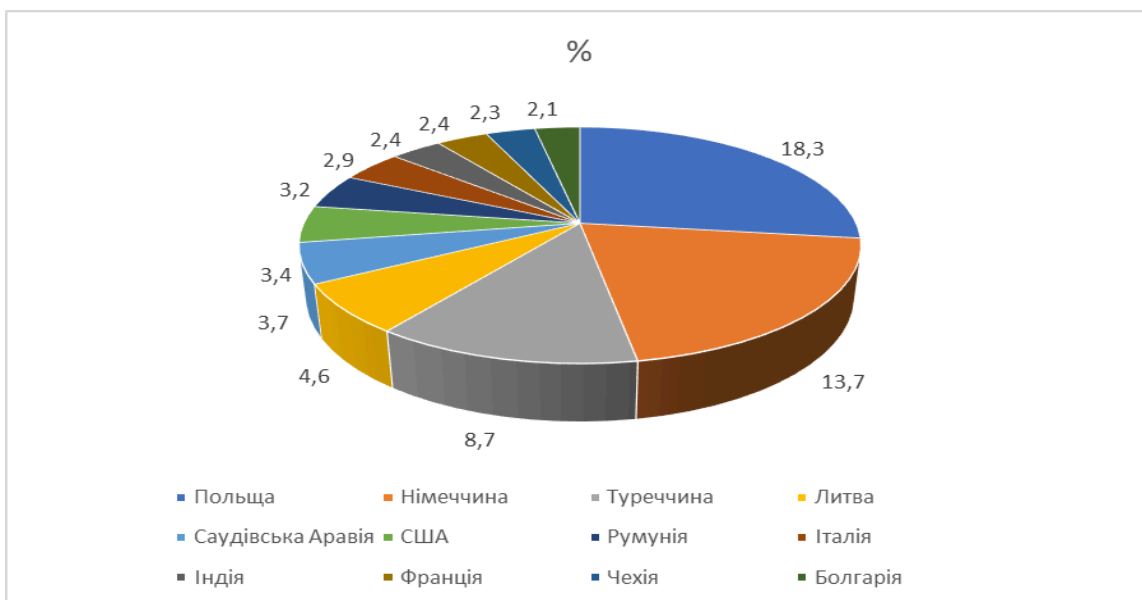

Рисунок 6.3 - Частки імпорту (у розрізі країн) Хмельницької області у 2023 році

Імпортні поставки з інших країн світу становили менше 2% від загального імпорту області.

Головними імпортними товарними групами області у 2018-2023 роках були машини, обладнання, мінеральні продукти, полімерні матеріали, пластмаси та транспортні засоби (у 2011 році їх частка у загальному обсязі імпорту становила – 60,0%, у 2023 році – 66,1%). У зазначений період значно зросли у загальному імпорті товарів області частки таких товарних груп як транспортні засоби (з 12,1% до 14,8%), мінеральні продукти (з 5,4% до 16,9%). Водночас знизилися частка машин, обладнання та механізмів (з 27,1% до 20,0%), продукції хімічної промисловості (з 10,8% до 8,6%).

У 2023 році основу товарної структури імпорту області становили мінеральні продукти; машини, обладнання та механізми; полімерні матеріали, пластмаси; засоби наземного транспорту, крім залізничного; текстильні матеріали та текстильні вироби.

6.2. Міжнародна колаборація

Із метою реалізації зовнішньополітичного курсу держави, сприяння соціально-економічному розвитку області, залучення міжнародної технічної допомоги для вирішення проблемних питань область веде активне багатостороннє співробітництво з регіонами різних країн світу та міжнародними організаціями.

Рисунок 6.4 - Міжнародні партнерства громад Хмельницької області (18 громад підписали 95 договорів про партнерство, з них 40 - у Республіці Польща)

Відповідна робота проводилась і громадами області. У 2024 році укладено міжнародні угоди про:

побратимство між Шепетівською міською територіальною громадою та Муніципалітетом Карлскуга (Королівство Швеція);

партнерство між містами Вецлер (Федеративна Республіка Німеччина) та Шепетівка;

партнерську співпрацю між селищем Меджибіж та містом Костшин-над-Одрою (Республіка Польща);

співпрацю між закладами освіти міст Хмельницький та Краків;

співробітництво у галузі культури між Хмельницькою міською радою та муніципалітетом міста Сілістра (Болгарія).

Органи державної влади та місцевого самоврядування активно працюють над активізацією та розширенням міжнародної співпраці. Наразі в області укладено 96 міжнародних документів про співробітництво з іноземними країнами. Для забезпечення розвитку взаємодії місцевої та регіональної влад з міжнародними партнерами, підприємствами, установами та організаціями розпорядженням обласної військової адміністрації від 11.05.2023 № 966/2023-р утворено Регіональний офіс міжнародного співробітництва. Відповідно до переліку проектів міжнародної технічної допомоги, зареєстрованих в Секретаріаті Кабінету Міністрів України, на 31.12.2024, Хмельниччина брала участь у реалізації 24 проектів міжнародної технічної допомоги. Проекти реалізуються за фінансової підтримки Уряду Федеративної Республіки Німеччини, Японії, США, Європейського банку реконструкції та розвитку, Європейського Союзу, Швейцарії, Швеції.

ВІІ. Подвійний перехід Хмельниччини

7.1 Наявні практики цифровізації

За Індексом цифрової трансформації України у 2023 році область посіла 14 місце (0,62 бали порівняно із середнім по країні 0,632).

Станом на 01 січня 2025 року у 50 громадах області успішно впроваджено електронні петиції та у всіх громадах – електронні звернення, що забезпечує громадянам зручний інструмент для взаємодії з органами влади. До електронних консультацій вже підключено 6 громад, а 12 громад активно вибирають механізм бюджету участі для залучення мешканців до розподілу місцевих фінансів.

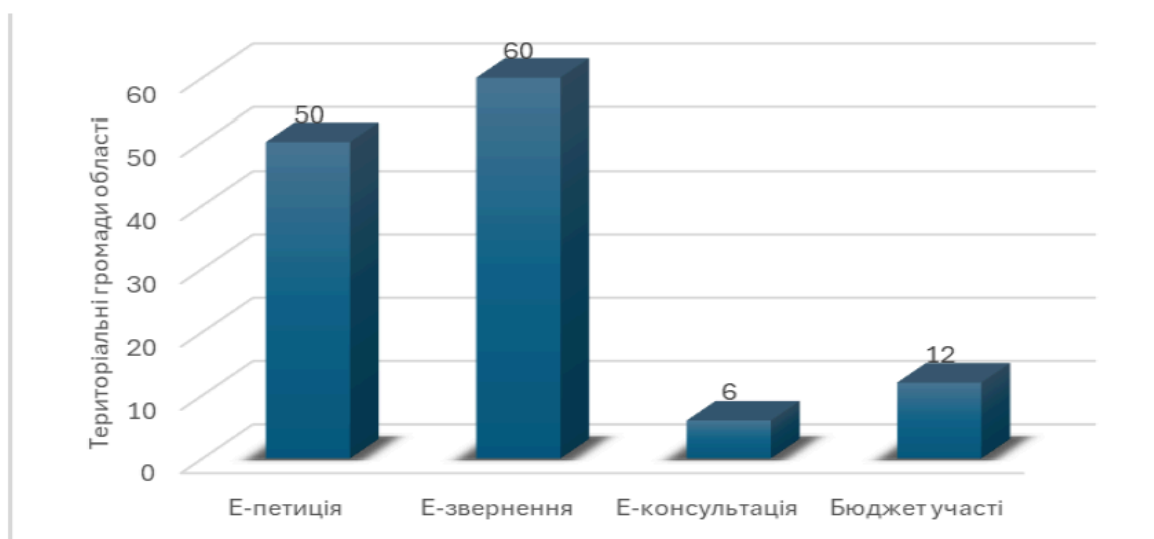

Рисунок 7.1 - Запровадження інструментів електронної демократії у територіальних громадах Хмельницької області

З метою підтримки технологій е-урядування в органах виконавчої влади області, формування і розвиток інфраструктури інформатизації області наказом начальника Хмельницької обласної військової адміністрації від 08.12.2023 №319/2023-н затверджена регіональна програма інформатизації “Цифрова трансформація Хмельниччини” на 2024-2026 роки.

Замовники області активно використовують систему електронних публічних закупівель Prozorro при здійсненні процедур закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти.

Кількість закупівель з використанням електронної системи збільшилася з 42 тис. у 2019 році до 185 тис. у 2024 році.

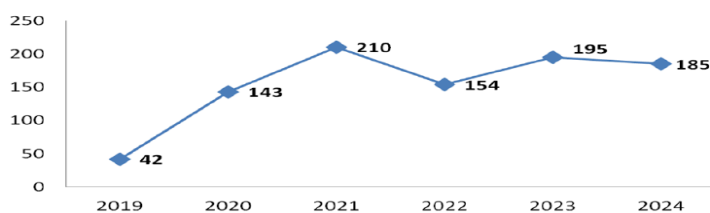

Рисунок 7.2 - Кількість публічних закупівель, проведена замовниками області та відображена в електронній системі закупівель, тис.

На кінець 2024 року в області зафіксовано руйнацію та пошкодження понад 5,8 тис. об'єктів у 17 територіальних громадах. Пошкоджене та знищене майно обліковується територіальними громадами через загальнодержавний Реєстр пошкодженого та знищеного майна на підставі актів відповідних утворених при ТГ комісій. Мешканці пошкодженого житла мають змогу отримати компенсацію з використанням електронної публічної послуги “еВідновлення”.

На 01 січня 2025 року в Хмельницькій обласній військовій адміністрації та в 9 територіальних громадах запроваджено професійну хмарну систему Umbrella, що дало новий етап цифрової безпеки, зокрема:

- підвищення рівня захисту даних – зниження ризику витоку інформації та атак на мережу;
- ефективний моніторинг – адміністратори отримують детальні звіти про активність користувачів та можливі загрози;
- спрощення управління безпекою – централізована платформа дозволяє швидко реагувати на інциденти;
- економія ресурсів – завдяки хмарній інфраструктурі немає необхідності у додатковому обладнанні.

У Хмельницькій області на 01 січня 2025 року функціонувало 140 точок доступу до адміністративних послуг, з них 1 Дія.Центр, 51 центр надання адміністративних послуг, при яких організовано роботу 83 віддалених робочих місць, 3 територіальних філій ЦНАП та 2 мобільних ЦНАП.

Протягом 2024 року через ЦНАП області надано 620,7 тис. адміністративних послуг, з яких 566,5 тис. послуг надано в основних офісах ЦНАП громад, решта 54,2 тис. послуг – в їх територіальних підрозділах (ТП), у віддалених робочих місцях (ВРМ) та мобільних ЦНАП.

В ЦНАП області забезпечено автоматизацію робочих процесів та підключення до інформаційних систем ЦНАП “Вулик”, “ЦНАП-SQS”, “Універсам послуг”, “АСКОД”, “Стратег документ”.

Проводиться робота щодо збільшення надання електронних адміністративних послуг через Єдиний державний веб-портал електронних послуг “Портал Дія”. ЦНАП області здійснюють інформування відвідувачів про зміст та процедуру надання електронних адміністративних послуг, впроваджують сучасні інтегровані електронні сервіси оперативного опрацювання інформації, надають можливість дистанційної оцінки якості надання послуг, а також дистанційного подання скарги про порушення процедури надання електронних послуг тощо.

Здійснюється Моніторинг оцінки якості обслуговування суб'єктів звернення за допомогою QR-кодів, які розміщені у ЦНАП.

7.2 Наявні практики “зеленого переходу”

В області продовжуються розвиватися відновлювальні джерела енергії. На сьогодні діють 91 сонячна електростанція, загальною потужністю 398,2 МВт, 33 гідроелектростанції

потужністю 9,85 МВт, 3 біогазових установи та 2 установи на біомасі загальною потужністю 54,7 МВт, когенераційні установи потужністю 14,7 МВт.

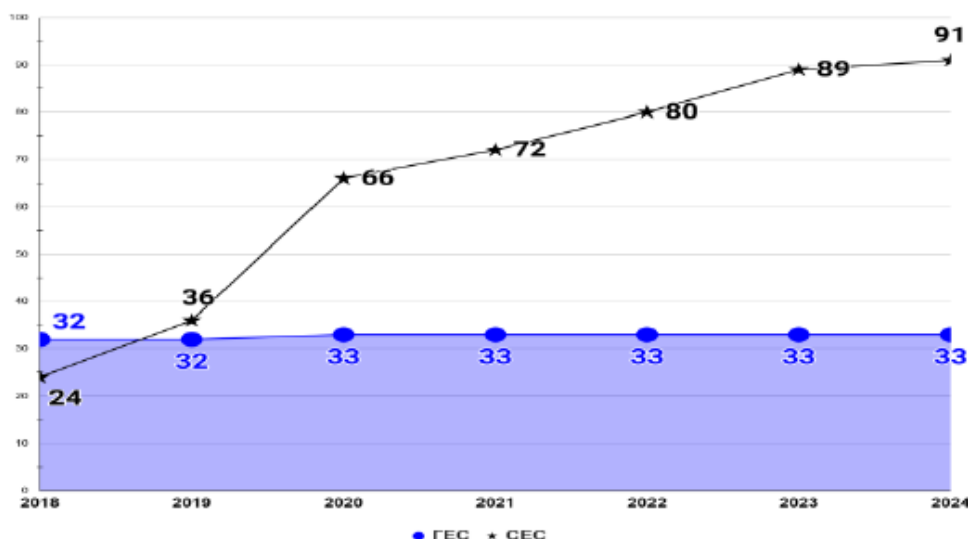

Рисунок 7.3 - Динаміка введення в експлуатацію ГЕС та СЕС у Хмельницькій області у 2018-2024 рр.

Крім того, в області розпочато будівництво вітрової електростанції. Прогнозована річна генерація складе близько 9 млн кВт. Загальна вартість проекту – 110 млн гривень.

З метою забезпечення безперебійного електропостачання на об'єктах комунального теплового господарства встановлено 32 когенераційних установи (КГУ) у містах: Хмельницький (15), Кам'янець-Подільський (11), Старокостянтинів (4), Шепетівка (2).

У 2023 році Хмельницька область долучилася до підписання Угоди про економічну мережу регіонів Тримор'я, головною метою якої є розбудова інфраструктури регіонів шляхом реалізації проєктів у транспортній, енергетичній і цифровій сферах, створення інструментів для кращого використання європейських фондів, національних ресурсів та інвестиційного фонду Тримор'я.

В області поступово набуває поширення практика піролізу твердих побутових відходів із метою отримання енергії.

Таблиця 7.1 - Динаміка практики піролізу твердих побутових відходів з метою отримання енергії

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Утворено	752,4	801,0	826,5
Спалено	7,25	11,76	17,12
у т.ч. з метою отримання енергії	3,41	8,0	16,54

У Хмельницькій області близько 11 спеціалізованих підприємств різних форм власності здійснюють збирання, заготівлю відходів як вторинної сировини.

7.3 Потреби у подальшій цифровізації та “зеленому переході”

- недостатня активність впровадження електронно-комунікаційних технологій у ланці взаємодії територіальна громада – обласна військова адміністрація;
- воєнний стан, що призвів до зменшення обсягу фінансування завдань та проєктів інформатизації області;
- недостатній рівень побудови, забезпечення функціонування та розвитку окремих сегментів електронно-комунікаційної системи (бази даних, реєстри, захист інформації тощо) та ресурсів (обробка даних, локальні електронно-комунікаційні мережі тощо) місцевих органів публічної влади;
- недостатньо розвинута інфраструктура інформатизації окремих територій області, слабка мотивація ІТ-бізнесу для створення зазначеної інфраструктури в сільській місцевості;
- недостатній рівень гарантування інформаційної безпеки електронно-комунікаційних систем, що використовуються органами публічного управління області;
- наявність морально та фізично застарілої комп’ютерної техніки у Хмельницькій обласній державній адміністрації (Хмельницькій обласній військовій адміністрації), її структурних підрозділах, районних радах та районних державних адміністраціях (районних військових адміністраціях), територіальних громадах. За результатами проведеної у 2023 році планової інвентаризації комп’ютерних програм питома вага застарілих комп’ютерів, що перебувають в експлуатації органів виконавчої влади Хмельницької області, становить 80%;
- сучасними операційними системами (Windows 8 та вище) оснащено усього 20% комп’ютерів. Аналогічна ситуація спостерігається й з програмним забезпеченням та антивірусними програмами;
- недостатні темпи розвитку внутрішніх систем електронного документообігу та сучасних інформаційно-аналітичних інструментів підтримки прийняття управлінських рішень;
- недостатня зацікавленість територіальних громад області до участі у процесах формування інформаційного суспільства, упровадження технологій е-демократії, у тому числі із залученням ресурсів міжнародних організацій;
- недостатній рівень забезпечення інформаційної безпеки у процесі використання електронно-комунікаційних технологій (далі – ЕКТ);
- повільні темпи розробки та впровадження новітніх конкурентоспроможних ЕКТ у всі сфери, у тому числі в діяльність органів влади області, зокрема з використанням відкритого коду;
- помітна “цифрова нерівність” у використанні ЕКТ між сільськими та міськими територіями; низька обізнаність, відповідно, не зацікавленість мешканців та суб’єктів господарювання області щодо послуг, що надаються за допомогою ЕКТ;
- недостатній рівень інтеграції між собою електронних інформаційних ресурсів;
- низька прозорість послуг пасажирських перевезень у області, що потребує запровадження інтерактивних інструментів, які враховуватимуть інтереси пасажирів.

Вирішення проблемних питань можливе лише шляхом реалізації комплексу взаємопов’язаних заходів та проєктів, передбачених Регіональною програмою інформатизації “Цифрова трансформація Хмельниччини” на 2024-2026 роки та узгоджених з міжнародними, національними та регіональними пріоритетами цифрового розвитку економіки та суспільства.

Аналіз сучасного стану “зеленого переходу” області дозволяє визначити такі основні проблеми, що потребують вирішення:

У сфері енергетики

- низька частка біоенергії, яка отримується внаслідок переробки твердих побутових відходів. При цьому, область має великий потенціал біомаси, доступної для виробництва енергії (відходи сільськогосподарської діяльності, тверді побутові відходи тощо);

У сфері водопостачання та водовідведення:

- фізична та моральна зношеність інженерних конструкцій системи водопостачання та водовідведення: негайного ремонту потребують 41% каналізаційних мереж; модернізації і реконструкції потребують 67% очисних споруд;
- забруднення водних об'єктів недостатньо очищеними зворотними водами через незадовільний технічний стан очисних споруд;

У сфері побутових відходів:

- основним способом видалення відходів твердих побутових відходів залишається їх захоронення на полігонах та сміттєзвалищах області;
- низький рівень паспортизації полігонів та сміттєзвалищ, зокрема у сільських територіальних громадах;
- розташування значної кількості полігонів твердих побутових відходів і сміттєзвалищ у межах природоохоронних територій (102 об'єкти, 66 із яких не паспортизовані);

У сфері забруднення атмосферного повітря:

- наявність значних обсягів непридатних до застосування і заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин (172,1 т), що сконцентровані у трьох локація області, та неналежний стан їх зберігання;
- низький рівень оснащення джерел викидів пилогазоочисним обладнанням, а також відсутність установок по вловлюванню газоподібних сполук, а саме: діоксиду сірки, діоксиду азоту, оксиду вуглецю, летючих органічних сполук та інших;
- неконтрольоване спалювання сміття та опалого листя населенням є одним із основних джерел забруднення атмосферного повітря.

VIII. Аналіз кластерного потенціалу Хмельницької області

Аналіз кластерного потенціалу Хмельницької області здійснено за допомогою визначення коефіцієнта локалізації, представленого формулою:

$$LQ = (Emp_{ig} / Emp_g) / (Emp_i / Emp),$$

де

- LQ – коефіцієнт кластерного потенціалу
- Emp_{ig} – кількість зайнятих в досліджуваному сегменті в регіоні
- Emp_g – кількість зайнятих в досліджуваному сегменті в Україні
- Emp_i – кількість зайнятих в регіоні
- Emp – кількість зайнятих в Україні

Значення $LQ > 1$ свідчить про наявність у області передумов для формування секторального кластеру, оскільки рівень концентрації трудових ресурсів в даному сегменті в регіоні перевищує рівень концентрації трудових ресурсів в даному сегменті в Україні.

Показники зайнятості, необхідні для розрахунку коефіцієнта локалізації за наведеною формулою, відображають офіційні дані Держстату за 2023 рік (табл. 8.1).

Таблиця 8.1 - Коефіцієнт кластерного потенціалу Хмельницької області*

№з/п	Основні види економічної діяльності (сектори економіки)	Кількість зайнятих у секторі в регіоні, осіб	Кількість зайнятих у секторі в Україні, осіб	Співвідношення кількості зайнятих у секторі в регіоні до кількості зайнятих у секторі в Україні	Співвідношення загальної кількості зайнятих в регіоні та загальної кількості зайнятих в Україні	Коефіцієнт кластерного потенціалу
1	Промисловість	49540	2313200	0,021	0,014	1,5
2	Сільське, лісове та рибне господарство	25613	2692700	0,01		0,7
3	Будівництво	10093	690800	0,015		1,1
4	Оптова й роздрібна торгівля; ремонт транспортних засобів	61294	3604700	0,017		1,2
5	Харчування та тимчасове проживання	5732	285200	0,02		1,4

6	Транспорт та зв'язок	16717	1250000	0,013		0,9
7	Фінансова та страхова діяльність	379	210600	0,002		0,1
8	Операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам	4803	248200	0,019		1,4

*Примітка: зелений колір - високий кластерний потенціал; оранжевий колір - середній кластерний потенціал; жовтий колір - кластерний потенціал нижче середнього; червоний колір - кластерний потенціал відсутній.

Як видно із табл. 8.1, до секторів економіки із високим кластерним потенціалом належать:

- **промисловість**, де LQ становить 1,5. Оскільки промисловість є тією галуззю економіки Хмельницької області, що забезпечує близько 20% у структурі доданої вартості, то цей сектор економіки можна вважати пріоритетним для процесів кластеризації. Крім того, легка промисловість, зокрема, швейна, визначена як пріоритетна галузь для смарт-спеціалізації у Стратегії (оновленій) розвитку Хмельницької області на 2021-2027 роки. Також варто зазначити, що у галузі швейної промисловості уже функціонує кластер “Подільський Кластер Моди” (Podillia Fashion Cluster) та розвивається інноваційна інфраструктура (цифровий інноваційний хаб “CLOTEX HUB”);
- **харчування та тимчасове проживання**, LQ котрого становить 1,4. Оскільки заклади харчування та тимчасового розміщування є важливою складовою туристичної інфраструктури, то припускаємо, що кластерний потенціал туристично-рекреаційної галузі Хмельницької області є високим. Крім того, у галузі уже створено кластери “Туристичний кластер “Кам’янець-Подільський” та МАК “Дністер 1362”. Паралельно формується кластерна ініціатива у галузі туризму;
- **операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам**, де LQ становить 1,4, є ще одним сектором економіки із високим кластерним потенціалом. Наразі даний сектор економіки потребує додаткових досліджень.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

1) Перевагами географічного розташування Хмельницької області є її вигідні логістичні позиції (зокрема, обласний центр м. Хмельницький розташований на перетині стратегічних транспортних артерій, що є передумовою розвитку транспортно-логістичних центрів), варіативність кліматично-погодних умов (що є передумовою для розвитку різних секторів сільського та лісового господарства).

Високий ступінь урбанізованості регіону (за часткою населення) потенційно обумовлює можливості розвитку сектору житлового будівництва та промисловості (легкої та важкої).

2) Динаміка довоєнних показників ВРП свідчила про стійке зростання рівня економічного розвитку та позитивні результати економічної діяльності всіх господарюючих суб'єктів регіону, що забезпечувало Хмельниччині 6 місце серед інших регіонів України. На жаль, у зв'язку із недоступністю статистичних даних на період війни, неможливо об'єктивно оцінити динаміку ВРП області упродовж 2022-2024 років. Опираючись на тренди динаміки інших доступних статистичних даних (як то, кількість підприємств та ФОП, чисельність зайнятості населення у розрізі окремих галузей економіки тощо), можемо припустити, що помітне скорочення економічної активності суб'єктів господарювання Хмельниччини у 2022 році і поступове пожвавлення економіки у 2023-2024 роках може свідчити й про аналогічні тенденції щодо ВРП області.

У довоєнний період найбільший внесок у структуру валової доданої вартості Хмельницької області забезпечувало сільське господарство (29,9%). Із початком війни фундаментом формування валової доданої вартості регіону стала промисловість, зокрема, оборонна галузь.

3) Аналіз структури економіки Хмельницької області показав, що:

- у галузі *промисловості* найбільш розвинутими є виробництво харчових продуктів, гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції, машинобудування. Лідерами за показником обсягів реалізованої промислової продукції є переробна промисловість (58,4%) та підприємства постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (38,7%);

- *сільське господарство* характеризується пожвавленням економічної діяльності та зростанням зайнятості населення у галузі (із 2023 року), високим рівнем освоєності земель сільськогосподарського призначення (85% ріллі) та еродованості ґрунтів (10-40%), диверсифікованим рослинництвом, розвитком виробництва органічної продукції рослинництва, недостатньо розвинутим м'ясним тваринництвом, а також поступовим згортанням сектору рибництва у зв'язку з низьким рівнем відтворення аборигенних риб та практично відсутнім виробництвом рибної продукції;

- *лісове господарство та мисливство* у регіоні характеризується показником лісистості, що нижчий норми орієнтовно на 5%, дубом як основною лісоутворюючою породою (81,6%), переважною часткою малоцінних деревних порід у структурі лісових насаджень, різноманітною флорою та фауною, що включає червонокнижні види, недостатньо розвинутою мережею лісових доріг, а також низьким рівнем інноваційності та технологічності у відтворенні лісів. В управлінні лісгосподарських підприємств перебуває 69,1% лісоплощ, а в управлінні інших суб'єктів – 37,3%;

- *туристично-рекреаційний комплекс* регіону охоплює об'єкти природно-заповідного фонду (538 об'єктів, включно із національними парками), значні поклади мінеральних лікувальних вод (типу «Нафтуся», «Миргородська» тощо), потужну культурно-історичну спадщину (23 музеї, 2 державних історико-культурних заповідники, 2001 пам'ятка культурної спадщини), розвинену інфраструктуру та розмаїття послуг і атракцій (58

об'єктів зеленого/сільського туризму). Його основними характеристиками є стрімке переважання довоєнного рівня зайнятості у галузі (у 2023 році) та інтенсифікація гастротуризму (вино, пиво, чай, сир, мед);

- галузь *будівництва* має потенціал до подальшого інтенсивного розвитку у зв'язку із наявністю в області значних покладів мінерально-сировинної бази для галузі, а також із зростанням потреби у житлі ветеранів та членів сімей загиблих (померлих) захисників України (18,2%);

- у галузі *освіти і науки* важливими аспектами є відповідність діяльності 13 закладів професійної (професійно-технічної) освіти регіону потребам ринку праці у пріоритетних галузях області – будівельній, сільськогосподарській, електротехнічного обладнання (машинобудівній) громадського харчування, швейної промисловості; а також потужний потенціал закладів вищої освіти області, які здійснюють підготовку здобувачів освіти за напрямками, що корелюються із запитами ринку праці окремих пріоритетних галузей регіону (ІТ сектору, легкої (швейної промисловості), будівництва, туризму, сільського господарства тощо);

- особливостями галузі *охорони здоров'я* є наявність спроможної та функціональної мережі закладів охорони здоров'я (81 комунальний заклад), поступовий розвиток мережі реабілітаційних закладів (12 одиниць). Перспективи розвитку сектору реабілітації обумовлює потреби у збільшенні кількості лікарів-реабітологів, а також лікарів ЛФК;

- у галузі *соціального захисту* необхідно звернути увагу те, що найбільшим попитом (крім надання натуральної допомоги) користуються послуги інформування (45,5%) та консультування (37,9%);

- *транспорт і зв'язок*, зважаючи на логістичний потенціал області, – одна із важливих галузей економіки області, що представлена близько 10 тис. суб'єктів господарювання, у котрих зайнято більше 18 тис. осіб. В області широко представлена інфраструктура наземного транспорту – залізничного, автомобільного. Потенційними розвитковими об'єктами є Хмельницький аеропорт, громадський екологічний транспорт, розвиток інклюзивної інфраструктури на громадському транспорті;

- *енергетика* – галузь, що забезпечує 15,6% виробництва АЕС усієї країни;

- галузь *послуг* охоплює 49 підприємств та 4705 ФОП і забезпечує робочі місця більш, ніж 5 тис. осіб. Неохопленими послугами вивезення сміття є близько 30% населення, здебільшого, у сільській місцевості, тому цей напрям може потенційно вважатися перспективним для розвитку.

4) Розвиток малого і середнього підприємництва у регіоні характеризується парадоксальним трендом зростання кількості суб'єктів економічної діяльності упродовж воєнного часу. Основою економіки регіону є середні підприємства, де зайнято 58,9% працівників, які забезпечують 46,7% обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг). Пріоритетними сферами діяльності МСП є промисловість, торгівля та сфера послуг, сільське господарство, будівництво, транспорт та зв'язок. Зважаючи на орієнтири Регіонального фонду підтримки підприємництва, можемо констатувати, що пріоритетними сферами діяльності для МСП є виробництво будівельних матеріалів, виготовлення швейних виробів, переробка сільськогосподарської продукції, харчова промисловість.

5) Рівень зайнятості населення Хмельницької області в цілому корелюється із загальнодержавним середнім рівнем зайнятості. Проте, потрібно наголосити, що в регіоні, починаючи з 2021 року, спостерігається стійка тенденція до скорочення рівня зайнятості населення. Разом із тим, у 2023 році зафіксовано помітне зростання рівня зайнятості населення у ФОП (93,7 тис. осіб у порівнянні із 84,9 тис. осіб у 2022 році) при загальній тенденції до скорочення рівня зайнятості. Цей факт, з одного боку, свідчить про зростання

спроможності малого і середнього бізнесу підприємництва регіону, а з іншого – може бути показником зростання тіньової зайнятості у підприємствах-юридичних особах. За показниками зайнятості населення найбільш пріоритетними галузями економіки є сільське господарство, промисловість, оптова та роздрібна торгівля.

6) Рівень розвитку наукового та інноваційного потенціалу області можна характеризувати як недостатній: лише 2 підприємства здійснювало наукові та технічні розробки (станом на 2022 рік), постійно скорочується регіональне фінансування на прикладні дослідження, відсутні наукові дослідження у галузях медичних і гуманітарних наук.

При цьому, відповідно до пріоритетів смарт-спеціалізації області, галузями із інноваційним потенціалом є виробництво текстильних виробів; виробництво будівельних металевих конструкцій і виробів; виробництво металевих баків, резервуарів і контейнерів; виробництво інструментів і обладнання для вимірювання, дослідження та навігації; виробництво годинників; виробництво металообробних машин і верстатів; виробництво кузовів для автотransпортних засобів, причепів і напівпричепів; виробництво вузлів, деталей і приладдя для автотransпортних засобів; виробництво меблів; постачання пари, гарячої води та кондиційованого повітря.

7) Патентна діяльність в області характеризується стійкою тенденцією до зростання (крім «просідання» у 2022 році) патентних заявок за напрямками електротехніка, прилади, хімія, машинобудування.

8) Інноваційна інфраструктура Хмельниччини представлена 1 науковим парком, 9 індустріальними парками (у сферах машинобудування, деревообробка, фармацевтика, текстильне виробництво, виробництво електричного устаткування та агропереробка, металообробка, переробна та харчова промисловість, альтернативна енергетика, паперова та інша переробна промисловість), 2 цифрові хаби (за напрямками швейної промисловості, машинобудування та ІТ), Центр підтримки технологій та інновацій, 4 чинних кластери (у швейній, енергетичній, агротуристичній і ІТ сферах).

9) За результатами SWOT-аналізу пріоритетних галузей економіки регіону, визначених на рівні Стратегії розвитку Хмельницької області, було встановлено, що окремі потенційні можливості для процесів кластеризації простежуються у сільському господарстві, зокрема, у секторі тепличного господарства, у швейній промисловості (тут йдеться швидше про подальший розвиток і посилення спроможності кластеру), машинобудуванні, в енергетичній галузі, зокрема, у секторі ВДЕ, у туристичній галузі з окремим акцентом на реабілітаційний сектор.

10) За показниками експорту області пріоритетними галузями є сільське господарство (сировина та окремі продукти переробки), харчова промисловість (зокрема, цукор, мед, молочні продукти), машино- та приладобудування, виробництво текстилю, меблів, килимів.

11) За рівнем цифровізації Хмельниччина посіла 14 місце в Україні. Попри це, обсяг наданих послуг за допомогою цифрових сервісів, зокрема, суб'єктам підприємницької діяльності, є свідченням покращення та посилення спроможності бізнес-середовища регіону. Крім того, розширення цифровізації може розглядатися як потенційний фактор для розвитку процесів кластеризації в ІТ-сфері.

12) Аналіз наявних практик «зеленого» переходу демонструє потенційні можливості для подальшого розвитку сектору ВДЕ, поводження з ТПВ та управління ними, машинобудування та виробництва обладнання (йдеться про обладнання для затримання, фільтрації та очистки промислових викидів).

13) Відповідно до розрахованого коефіцієнта локалізації, кластерний потенціал мають такі галузі економіки регіону: промисловість (LQ 1,5), харчування та тимчасове розміщення (як частина туристичної галузі) (LQ 1,4) та операції з нерухомістю (LQ 1,4).

Таким чином, за результатами економічного аналізу можемо представити попередню оцінку кластерного потенціалу Хмельницької області у Табл..

Отже, як видно із Табл., найбільш пріоритетними галузями економіки регіону у сенсі розвитку кластерних процесів є промисловість (зокрема, швейна, машино- та приладобудування) та сільське господарство (зокрема, рослинництво, органічне рослинництво та тепличне господарство). Ці галузі економіки кореспондують із більшістю показників (розділів аналізу) (у табл. марковані зеленим кольором).

Менш пріоритетною для розвитку процесів кластеризації є галузь енергетики (позначена жовтим кольором у табл.).

Будівництво, транспорт, туризм і рекреація, а також послуги є групою галузей економіки регіону, яка, за попередньою оцінкою, посідає третє місце у контексті придатності до кластеризації (марковано оранжевим кольором у табл.).

Найменш придатними до процесів кластеризації є лісове господарство, торгівля та операції з нерухомістю (рожевий і червоний маркери у табл.).

З огляду на усе вище викладене, **рекомендуємо:**

- при розробці Програми підтримки та розвитку кластерів у Хмельницькій області особливу увагу необхідно звернути на створення, розвиток і підтримку процесів кластеризації у галузях промисловості та сільського господарства. При цьому, необхідно враховувати, що найбільшим потенціалом кластеризації відрізняються швейна промисловість (у цій галузі уже функціонує кластер, тому в цьому пункті треба більше зосередитися на підтримці та розвитку кластеру та його середовища), машино- та приладобудування; у сільському господарстві є сенс розвивати кластерне середовище і відповідні процеси у секторі рослинництва, органічного рослинництва, а також тепличного господарства;

- у Програмі підтримки та розвитку кластерів у Хмельницькій області потрібно тримати у фокусі галузь енергетики, зокрема, сектор відновлюваної енергетики, оскільки потенціал для процесів кластеризації обумовлюється наявною інфраструктурою, диверсифікованими виробництвом електроенергії, поступовим розвитком альтернативної енергетики, наявністю інноваційної інфраструктури, а також добрими практиками «зеленого» переходу;

- Програма підтримки та розвитку кластерів Хмельницької області повинна також розставити акценти щодо можливості розвитку кластерних процесів у галузі туризму, оскільки у ній спостерігаються сприятливі вихідні умови: наявність культурно-історичної спадщини, відповідні природно-географічні локації, певна маса підприємницьких ініціатив, інфраструктура, що розвивається тощо.

Таблиця – Попередня оцінка кластерного потенціалу Хмельницької області за результатами економічного аналізу регіону

№з/п	Показник (пункт аналізу)	Галузь економіки										
		Промисловість	Сільське господарство	Будівництво	Транспорт і зв'язок	Лісове господарство	Енергетика	Туризм і рекреація	Послуги	Торівля	Операції з нерухомістю	ІТ сектор
1.	Географічне розташування		+		+	+						
2.	Населення	+		+								
3.	ВРП/ВДВ	+	+									
4.	Структура економіки регіону	+	+	+	+	+	+	+	+			
5.	МСП	+	+	+	+				+	+		
6.	Рівень зайнятості населення	+	+							+		
7.	Науковий та інноваційний потенціал	+										+
8.	Патентна діяльність	+	+									
9.	Інноваційна інфраструктура	+	+				+					+
10.	SWOT-аналіз	+	+				+	+				
11.	Міжнародна діяльність і експорт	+	+									
12.	Цифровізація											+
13.	«Зелений» перехід	+					+		+			
14.	Коефіцієнт локалізації	+						+			+	

